

Lyža

ŠVIESA

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1938

Metai V

Po Kudirkos vardu buvo užrašytas paskutinis Lietuvos himno punktas, bet caro valdžia išgraužė. Užrašas skambėjo sekamai:

Tegul saulė Lietuvos tamsumus prašalina
Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi.
Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos vienybė tezydi.

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: Dr. J. J. Kashkevich, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Gilmanas, A. Bimba, L. Prūsėka; Managing Editor. Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1979.

TURINYS:

1863 Metų Sukilimas Lietuvoje. Z. Angarietis	1	Chicaga ir Jos Sritis Jūros Dugnu. S. V.	17
Kaimietės. Eilėraštis. Iš M. A. Nekrasovo.		Gegužis. Eilėraštis. S. Jasilionis	20
Jonas Kaškaitis	6	D-ras Vincas Kudirka. Dr. A. Petrika	21
Gorkio Gimimo Dienai Paminėti E. R.	7	Jie Žuvo už Liaudies Laisvę. Chadži-Murad	
Pamokos iš Dviejų Šalių Istorijos. Earl Browder	8	Mugujev. Vertė D. M. Š.	28
Didžiojo Rusų Liaudies Poeto Eilėraščiai: "Tvan-ku," "Prieš Lietuv," "Mano Muza," "Vaikų Verksmas." Iš M. A. Nekrasovo paruošė Jonas Kaškaitis	12	Generolas Mola. Eilėraštis. Johannes R. Becher	30
Krikščioniškas Babelio Bokštas. A. Bimba	13	Peržvalga ir Kritika: Mūsų Jaunimo Balsas; Prekiautojai Liaudies Mirtimi; Geras Leidinys; Vokietijos Žmonių Didžioji Tragedija	31

Skaitykite Savo Knygas

Nėra geresnio ir prakilnesnio darbo, kaip skaitymas knygų, mokinimasis, savęs apšvietas.

Darbininkų knygos, juk tai kelrodžiai! O geriausias ir pigiausias knygas galima gauti tik Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos centre. Čia žemiau telpa knygų surašas.

Nupigintas Knygų Išpardavimas:

- Istorija Socializmo Jungtinėse Valstijose. M. HILLQUIT, 450 pusl.; buvo \$1.50, dabar 50
- Karolio Markso Teorijos Sistema. L. BOUDIN, 336 pusl., kaina \$1.50, dabar 50c
- L. Bonoparto ir Piliečių Karas Francijoje. K. MARKS, 360 pusl., kaina buvo \$2.00, dabar 50c
- Komunizmas ir Krikščionybė. VYSK. BROWN, 224 pusl., kaina \$1.25, dabar 25c
- Darbininko Sveikata. Dr. J. J. KAŠKIAUČIUS, 628 p., k. \$3, dabar \$1.00
- Gamta ir Žmonės. M. ILJIN. Knyga turi 320 puslapių. Labai naudinga knyga. ----- \$1.00
- Istorija Klasių Kovos Amerikoje. A. BIMBA, 608 pusl., kaina buvo \$2.25, dabar 50c
- Leninas, Jo Gyvenimas ir Darbai. JAROSLAVSKI, 432 pusl., kaina \$2.00, dabar 50c

- Pasaulio Stebūklai. J. J. KAŠKIAUČIUS, 416 p., kaina \$2, dabar 50c
- Argentina ir Ten Gyvenantieji Lietuviai. M. RASODA, 192 pusl., kaina 75c., dabar 25c
- Aliejus. UPTON SINCLAIR, 792 p., k. \$2.50, dabar \$1.00
- Religija, Tomas II. ST. MATULAITIS, pusl. 250, k. \$1.25, dabar 50c
- SSSR 15-tais Metais. R. MIZARA, 286 puslapių, kaina \$1.00, dabar 50c
- Spalis ir Kitos Apysakos. JAKOVLEV, 288 puslapių, kaina \$1.50, dabar 50c
- Pirmoji Lietuvos Proletarinė Revoliucija ir Sovietų Valdžia. V. KAPSUKAS, 240 puslapių, kaina ----- 75c
- Povilas Jurka. M. RASODA, 318 pusl., kaina ----- 75c
- Kelias į Naują Gyvenimą. A. BIMBA. 264 puslapiai. Jos kaina \$1.00. ALDLD nariams 50c. Ši knyga tik išėjus iš spaudos. Ji reikalinga kiekvienam darbininkui ir smulkiam biznieriui perskaityti, kad supratus kaip galima būtų Amerikoje laimingai gyventi.

Užsakymus ir čekius bei money orderius siųskite ALDLD Centro Komiteto sekamu antrašu:

A. L. D. L. D.

46 Ten Eyck St.

Brooklyn, N. Y.

ŠVIESA

(THE LIGHT)

POLITIKOS, MOKSLO, MENO IR LITERATŪROS TRIMĖNESINIS ŽURNALAS

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn, N. Y.
Kaina Metams \$1.00; pavienis numeris 25c.

Redakcinė komisija: Dr. J. J. Kaškiaučius, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Bimba, A. Gilmanas, L. Pruselka.
Atsakomąjasis redaktorius: A. BIMBA

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1938

Metai V.

1863 METŲ SUKILIMAS LIETUVOJE

Lietuvos liaudies kovingos tradicijos rodo kelią į pažangią, iš fašizmo išlaisvintą nepriklausomą Lietuvą

Z. ANGARIETIS

Šiomet sueina 75 metai nuo 1863 metų sukilimo Lietuvoj. Tai buvo sukilimas prieš Rusijos carizmo jungą ir dėl Lietuvos laisvės. Lietuvoj tas sukilimas susijungė su plačia valstiečių kova dėl žemės ir prieš baudžiavą.

Dar toli gražu iki 1863 metų sukilimo kilo revoliucinis judėjimas Lietuvoj. Įvairiose Lietuvos vietose kūrėsi slaptos ir revoliucinės organizacijos ir platinosi revoliuciniai raštai. Kada 1846 metų Krokavos sukilimo ir 1848 metų buržuazinių revoliucijų aidas iš Vakarų Europos pasiekė Lietuvą, kuri tuo metu buvo po Rusijos caro jungu, tuoj pakilo revoliucinis bruzdėjimas ir Lietuvoj. Vienam oficialiam 1848 metų pranešime iš Kauno gubernijos taip buvo rašoma apie revoliucinį ūpą Kaunioj: "Tarp jaunimo, tarnautojų valstybinėse įstaigose, smulkių bajorų, gyvenančių viensėdijoj, kaimuose bei karčiamosose eina kalbos apie karą, apie Lenkijos atstatymą ir apamai apie dideles permainas, apie Francūzijos kariuomenės prisiartinimą . . ."

Tuo pat metu Lietuvoj augo valstiečių judėjimas. Tas judėjimas kilo greta kylančio valstiečių judėjimo visoj Rusijoj. Valstiečiai kovojo dėl žemės ir reikalavo baudžiavos panaikinimo. Lietuvoj vienas kitas dvarininkas liuosavo savo valstiečius, bet be žemės. Aiškus dalykas, kad toks baudžiavos naikinimas negalėjo patenkinti valstiečių. Valstiečiams rūpėjo ne tik nuo baudžiavos pasiliuosuoti, bet ir žemės gauti.

Kada 1861 metais Rusijoj buvo paskelbta baudžiavos panaikinimas, tas baudžiavos panaikini-

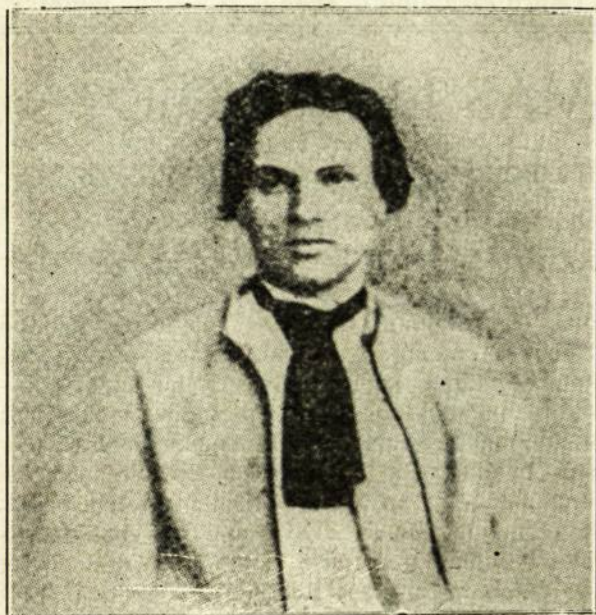
mas irgi negalėjo patenkinti valstiečių. Su tuo badžiavos panaikinimu valstiečiams buvo paliekamos įvairios prievolės, valstiečiai už savo žemę turėjo mokėti didelius išperkamus mokesčius; be to, valstiečiams buvo atimamos geresnės žemės ir duodamos blogesnės ir mažiau, negu jie seniau turėjo, patys gi valstiečiai ir toliau pasiliko priklausomais nuo dvarų. Toks baudžiavos panaikinimas valstiečių išstojimų nesuturėjo. Jie toliau tęsėsi visoj Rusijoj. Jie tęsėsi ir Lietuvoj. Ypatingai augštai jie buvo pakilę 1863 metais, kada Lietuvoj prasidėjo sukilimas.

Lietuvos Valstiečių Bruzdėjimas

1863 metais valstiečių judėjimas apėmė visą Lietuvą. Į jį atkreipė savo dėmesį ir Engelsas. Jis savo laiške Marksui 1863 metų balandžio 8 dieną rašė: Lietuvių judėjime "žymiai dalyvauja valstiečiai, o arčiau prie Kuršių jis įgauna net tiesiog agrarinį pobūdį." Kitoj vietoj Engelsas rašė, kad 1846 ir 1863 metų "judėjimai buvo ne vien nacionalistiniai, bet jie tuo pat metu buvo nukreipti, kad paliuosuot valstiečius ir atiduot žemę jų nuosavybėn." Tuo pat klausimu Marksas pasakė, kad 1863 metų sukilime Lenkijoj ir Lietuvoj įvyko kelių klasių sąjunga, būtent "bajorų, miesto biurgerių (miesčionių) ir dalinai valstiečių kaip prieš Lenkijos engėjus, taip ir prieš stambią savo šalies aristokratiją."

Yra nemaža davinčių, įrodančių, kad Lietuvoj sukilime dalyvavo plačios valstiečių masės. 1863

metų Rusijos valdžios atstovų raštuose nemaža rašoma apie vis augantį valstiečių judėjimą. Daug valstiečių buvo įvairiuose sukilėlių būriuose. Ir visgi lietuviški istorikai iki paskutinių dienų mėgino įrodinėti, kad sukilimas Lietuvoje 1863 metais buvo grynai lenkiškas ir išimtinai bajoriškas. Pavyzdžiui, A. Alekna savo "Lietuvos Istorijoje" 1863 metų sukilimą vadina lenkų sukilimu. Tiesa, 1919 metų Alekno istorijos laidoj buvo pasakyta, kad Panevėžio apskrityje "sukilime dalyvavo ir valstiečių didesnis skaičius." Tuo tarpu 1931 metų tos pat knygos lai-

Kostas Kalinauskas, 1863 metų sukilimo vadas. Caro valdžios pakartas Vilniuje.

doj vieta apie valstiečius jau išbraukta. Tai nepripuolamai padaryta. Alekna, kaip ir kiti tos pat rūšies "istorikai" įrodinėja, kad ir baudžiava Rusijoje buvo panaikinta iš caro malonės, ir nutyli Rusijos valstiečių kovas prieš baudžiavą.

Kas dėl bajorų, tai sukilime dalyvavo ne aplamai bajorai, o biednesni bajorai. Turtingesnių bajorų mažai dalyvavo. Lietuvoje tuo metu buvo ištisi kaimai bajorų apgyvendinti. Tik vienas kitas tokiuose kaimuose pasiturinčias gyveno. Dauguma jų blogai gyveno. Žemės turėjo mažai; be to, ant tų smulkių bajorų buvo uždėtos įvairios prievolės turtingų dvarininkų naudai. Šitų smulkių bajorų vaikai apsigyvendavo ir miestuose, kur tarnaudavo įvairiose valstybinėse įstaigose, kai kurie jų dirbo įmonėse arba patys kurdavo savo amatiniškas įmones ir smulkias krautuvėles. Šios rūšies smulkieji bajorai dirbo ir dvaruose, kaip dvarų užveizdos ir dargi

kaip bernai. Šitie tai bajorai, kurie bajorais labiau buvo vardu, o tikrumoj buvo paprasti valstiečiai, gana plačiai dalyvavo 1863 metų sukilime. Greta jų plačiai dalyvavo sukilime visoki miesčionys, tarnautojai, moksleiviai, amatininkai. Kaimuose plačiai įsitraukė valstiečiai-baudžiauninkai ir dvaro darbininkai. Ne visi valstiečiai vienodai dalyvavo sukilime. Turtingesni valstiečiai savo daugumoj sukilimui nepritarė. Iš turtingesniųjų valstiečių, kurie jau turėjo savo bernus, dalyvavo vien šiek tiek jaunimo. Raseinių ispravnikas (apskričio viršininkas), darydamas įvertinimą to, kas kaip atsineša link sukilimo, 1863 metais rašė: "Nupiešt juodų žmonių (čiornyj liud) ūpą labai sunku. Visi nerimsta. Gaspadoriai, kaip rodos, nelinksta prie maišto . . . bernai nors, matyt, turėtų sekt gaspadorius, bet jų ištikimybe mažiau galima pasitikėti."

Savo rašte ispravnikas rašo apie gaspadorius-valstiečius, kurie turėjo savo bernus. Toki valstiečiai ne patys eidavo į baudžiavą, bet siųsdavo savo bernus. Tiesa, ir tie valstiečiai buvo už baudžiavos panaikinimą, bet jie to panaikinimo laukė ramiu keliu ir savo daugumoj bijojo sukilimo ir sukilimui nepritarė.

Kiti Luomai 1863 Metų Sukilimo Metu

Sukilime dalyvavo ir dvarininkų dalis, ypatin-
gai iš jaunimo, bet ne taip daug. Platesnės dvarininkų masės nebuvo prielankios sukilimui. Ypatingai buvo neprielankūs sukilimui dvarininkai aristokratai. Iki sukilimo prasidėjimo jie rūpinosi neprileist prie sukilimo, o sukilimui prasidėjus jie rūpinosi jį suardyti. Kai kurie dvarininkai, nusistatę priešingai sukilimui, skverbavosi į jo vadovybę, kad iš vidaus jį suardyt. Pavyzdžiui, taip elgėsi dvarininkas Geištoras. Kada sukilimas Rusijos caro valdžios buvo numalšintas, 2,790 dvarininkų iš Lietuvos ir Baltarusijos padavė Rusijos carui adresą (memorandumą), dėkavodami jam už sukilimo malšinimą. Ypatingai dvarininkai išsigando valstiečių įsitraukimo į sukilimą. Mat, dvarininkai bijojosi nustot visos žemės. Sukilėlių vyriausybė, kad plačiau valstiečius į sukilimą įtraukt, pažadėjo valstiečiams palikti jiems visą tą žemę, kurią jie valdė baudžiavos metu, be jokio atlyginimo dvarininkams. Valstiečių gi eilėse ir dalinai eilėse sukilėlių, tampriau susirišusių su valstiečiais, kildavo balsų, kad valstiečiams pasilikėtų visa dvarininkų žemė. Kada, dar iki 1863 metų sukilimo, valstiečiai vis plačiau įsitraukdavo į kovą dėl žemės, dvarininkai kreipdavosi į caro val-

džios organus su prašymais, kad jie siųstų į kaimus kariuomenę valstiečius malšinti. Sukilimo metu dvarininkai dar plačiau jieškojo pagelbos pas caro valdžios atstovus.

Kas dėl kunigų, tai ir jie pasiskirstė. Kuomet žemesniosios kunigijos dalis, labiausiai susirišusios su liaudim, dalyvavo sukilime, augštesnioji dvasiškija buvo griežtai priešinga sukilimui. Vyskūpas Valančius (Volončevskis), žemaitijos vyskūpas-vikaras kunigaikštis Giedraitis ir kiti augštesni dvasiškiai laikė Rusijos caro pusę ir rūpinosi panaudoti savo įtaką katalikuose, kad suardyti sukilimą. Dvarininkai iš anksto numatė, kokia didelė gali būti jiems nauda, jei jie turės kunigus savo pusėj kovai su valstiečiais. Dvarininkai, išsigandę kylančio valstiečių judėjimo,

baustas už sukilimą. Iš 94 žmonių Rusijos caro valdžios nužudytų Vilniaus apygardoje buvo tik vienas stambus dvarininkas ir tik 3 smulkesni dvarininkai. Kiti buvo karininkai, inžinieriai, smulkūs bajorai, nežemiai valstiečiai, miescionys, amatininkai, keli kunigai, darbininkai ir kiti. Karijos archyvuose buvo rastos 242 bylos dalyvių sukilime Lietuvoje. Iš jų tik 4 stambūs dvarininkai. Jų dvarai buvo sekvestruoti, bet vėliau sekvestras nuo jų dvarų buvo nuimtas. Iš kitos pusės mes matome daug valstiečių sukilėlių būriuose. Ypatingai daug valstiečių dalyvavo žemaitijoje, o taipogi Serakovskio sukilėlių grupė ir kunigo Mackevičiaus sukilėlių būriuose. Šie būriai atkakliai laikėsi. Kada Serakovskis ir Mackevičius buvo sumušti Augštaitijoje, ten ir daug valstiečių žuvo. Mackevičius iš Augštaitijos su savo būriais persikėlė į žemaitiją, kur laikėsi iki gruodžio mėnesio.

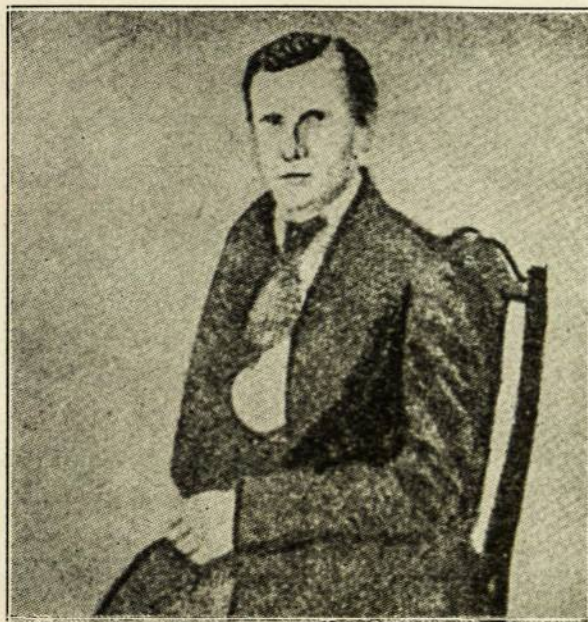
Sukilimo Drąsieji Vadai

Sukilimo metu valstiečiai iš savo tarpo iškėlė daug vadų. Iš jų žymesniu buvo Bitis iš Šiaulių apskrities, Deukis—Panevėžio, Lukošius—Ukmergės, Gugas ir Puigokas—Raseinių, Sužinas—Mariampolės. Bičio ginkluotas būrys pasižymėjo savo narsumu; valstiečiai plačiai į jį ėjo. Iš valstiečių vadų garsiausias buvo Mackevičius. Nors Mackevičius buvo kunigas, bet jis tampa buvo surištas su valstiečiais. Jo tėvai buvo valstiečiai baudžiauninkai. Mackevičius matė sunkią baudžiauninkų padėtį ir jam rūpėjo baudžiamos panaikinimas. Sukilimui prasidėjus jam rūpėjo daugiau valstiečių į sukilimą įtraukti, kad sėkmingiau eitų kova dėl žemės valstiečiams. Mackevičiaus būriuose buvo apie 600 ginkluotų valstiečių. Mackevičiaus būriai parodė daug drąsos ir atkaklumo kovoj prieš sunkų Rusijos carizmo ir dvarininkų jungą. Kada stipresnės Rusijos caro kariuomenės jėgos sumušė jo būrius, jis ėmėsi partizaninių kovos būdų. Mackevičiaus partizanai įvarė daug baimės caro valdžios atstovams.

Mackevičius buvo paimtas nelaisvėn 1863 metais gruodžio mėnesį. Jis buvo atgabentas į Kauną ir po 48 valandų pakartas. Mackevičius drąsiai sutiko mirtį.

Vienas ištikimas caro tarnas taip charakterizavo Mackevičių: „Jaunas kunigas fanatikas Mackevičius, su nepaprasta energija, sugabus puikiai vesti partizaninį karą . . .“

Garsus Lietuvoje sukilimo vadas buvo ir Zigmontas Sierakovskis. Jo sukilėlių grupė veikė Augštaitijoje. Tai grupei priklausė ir augščiau

Kun. A. Mackevičius, 1863 metų sukilimo vadas. Caro valdžios pakartas Kaune.

jau 1862 metais meilinosi prie kunigų ir prašė jų paveikti valstiečius. Raseinių ispravnikas 16 dieną gruodžio, 1862 metais, rašė, kad dvarininkai pasiuntė specialę delegaciją pas vyskupą Valančių, užtarties prašydami, o pastarasis pažadėjo paremti dvarininkus. Prieš pat sukilimą Valančius rengėsi keliauti į Italiją. Apie tai sužinojęs Vilniaus general-gubernatorius Nazimovas prikalbinėjo Valančių pasilikti Lietuvoje, nes dvasiškija, vyskupui vadovaujant, stipriau laikys valstiečius dvarininkų paklusnybė. Rymo popiežius Pijūšas irgi išstojo prieš sukilimą ir draudė kunigams remti jį.

Apie tai, kas Lietuvoje aktingiau dalyvavo sukilime, liūdi ir daviniai apie tuos, kas buvo nu-

minėtas Mackevičius. Sierakovskio grupėj buvo nemaža valstiečių. Pats Sierakovskis buvo kilęs ne iš Lietuvos. 1848-1849 metais, dar būdamas 22 metų vaikinui, jis dalyvavo politiniuose rateliuose Peterburge. Jis buvo areštuotas ir už bausmę atiduotas kariuomenėn. Betar naudamas kariuomenėj jis liko kapitonu. Jam dalyvaujant 1859-1860 metais Peterburge buvo įkurtas revoliucinis ratelis. Jo sukilėlių grupėj buvo mažiau 1,500-2,000 žmonių. Kitais daviniais dargi iki 5,000. Prieš Sierakovskį į Augštaitiją buvo pasiųsta didelė, gerai apginkluota kariuomenė. Sierakovskis buvo sumuštas, paimtas nelaisvėn ir sušaudytas Vilniuj.

Ne mažiau garsus ir Kalinauskas. Jis veikė Vilnijoje. Jis buvo iš bajorų, bet būdamas jaunuoliu įsitraukė į revoliucinį judėjimą. Kalinauskas ir Valeris Vrublevskis, būsimas Paryžiaus Komunos veikėjas, 1862 metais buvo įkūrę Gardine slaptą draugiją kovai prieš Rusijos carizmo jungą. Kalinauskas taipogi priklausė revoliucinei vyriausybei, susidariusiai Vilniuj. Kada sukilimas buvo numalšintas, buvo areštuotas ir Kalinauskas. Jį išdavė vienas dvarininkas. Kalinauskas buvo pakartas Vilniuj 1864 metų kovo mėnesį. Kada kariant skaitė jam sprendimą ir sprendime pavadino jį bajoru, Kalinauskas sušuko: "Pas mus bajorų nėra; mes visi lygūs."

Kokius reikalavimus statė sukilėliai? Ko jie siekė? Pirmą, paliausot Lenkiją ir Lietuvą nuo Rusijos caro jungo ir sudaryt nepriklausomą valstybę. Antra, paliausot valstiečius nuo baudžiavos. Pastarajam klausime sukilėliai ėjo toliau, kai Rusijos caro paskelbtas manifestas apie baudžiavos panaikinimą. Sukilėliai reikalavo, kad visa žemė, kurią valdė baudžiauninkai iki baudžiavos panaikinimo paskelbimo, pasilyktų valstiečiams ir kad būtų panaikinti činšai ir išperkami mokesčiai. Žemės klausime buvo ir skirtumų. Kuomet vieni nėjo toliau palikimo valstiečiams tos žemės, kurią jie tuo metu valdė, kai kurie kiti reikalavo visos dvarininkų žemės atidavimo valstiečiams. Pastarieji vadovybėj buvo mažumoj.

Kodėl Sukilimas Nepasisekė

Sukilimas nepasisekė. Jį numalšino daug stipresnės, daug geriau apginkluotos caro ginkluotos jėgos. Vienok sukilimo nepasisekimo priežastis glūdi ne vien ginkluotų jėgų nelygybėj. Buvo visa eilė ir kitų priežasčių. Nepakankamai buvo įsitraukę į sukilimą valstiečiai. Lenkijoje, kur turėjo būt sukilimo centras, valstiečiai su-

kilime neplačiai dalyvavo. Lietuvoj, kur valstiečiai daug plačiau dalyvavo, visgi nepakankamai plačiai jie buvo įtraukti į sukilimą. Tam įsitraukimui daug kliudė ir tas, kad centralinė sukilimo vadovybė, kuri buvo Varšavoj, nepastatė aiškiai klausimo apie visos žemės suteikimą valstiečiams. Sukilimo vadovybė buvo tų žmonių rankose, kurie nors ir statė klausimą apie baudžiavos panaikinimą, bet jiems labiau rūpėjo pačių dvarininkų reikalai negu valstiečių. Jiems rūpėjo, kad dvarininkai ir toliau pasilyktų dvarininkais ir kad jie galėtų vest savo ūkį kapitalistiniais pamatais, paremtą samdomu darbu. Todėl baudžiauninkams bežemiams sukilėlių vyriausybė nežadėjo duot žemės. Toliau, dar nebuvo Lietuvoj ir Lenkijoje išsivystęs proletaria-

Emilija Pliateraitė, 1863 metų sukilimo vadovė.

tas, kuris galėtų lošt vadovaujančią rolę sukilime, o neskaitlingi darbininkai neturėjo savo politinės partijos. Smulkiai-buržuazinis elementas, kuris lošė didelę rolę sukilimo vadovybėj, nuolat svyravo tai į dešinę, tai į kairę. Kuomet vieniems rūpėjo plačiau įtraukti į sukilimą valstiečius ir dargi pavieniai jie keldavo balsą apie visos žemės atidavimą valstiečiams, kiti, o jų buvo dauguma, bijojos socialės revoliucijos ir jieškojo susitaikymo su dvarininkija. Dar kiti svyravo tarp vieno ir kito. Daug kliudė ir konservatyvė dvarininkija, ypatingai aristokratija. Jie visi jieškojo sutarties su caro valdžia, kad pasta-

roji apsaugotų šalį nuo socialės revoliucijos. Jie kartu veikė į dešiniuosius sukilimo vadus, kad jų pagelba išstumt iš vadovybės kairiuosius, o pasakui suturėtų ir patį sukilimą.

Kruvinos Represijos

Kada sukilimas buvo numalšintas, Rusijos valdžia ėmėsi žiauriomis priemonėmis sukilėlius baust. Šimtai buvo pakarti. Kalėjimuose tupėjo tūkstančiai. Nemažiau 5,000. Oficialiais daviniais, buvo ištremta apie 10 tūkstančių. Iš tikrųjų ištremta buvo daug daugiau. Kai kur ištremė ištisus kaimus.

Ypatingai žiaurumu pasižymėjo naujas Vilniaus gen.-gubernatorius Muravjovas, paskirtas vieton Nazimovo. Už savo žiaurumą Muravjovas gavo Koriko vardą. Taip ir vadinos—Muravjovas Korikas, rusiškai—Muravjov Viešatėl. Tarp kit ko Muravjovas pastatė sau uždavinį lietuvius surusinti, o katalikus supravoslavinti. Tam tikslui katalikų bažnyčias ir vienuolynus keitė į pravoslavų, lietuviams uždraudė spausdinti knygas lotynų raidėmis, neleido kurti lietuviškų mokyklų. Lietuvių kalba buvo visur niekinama.

Štai ką rašo vienas Muravjovo Koriko bendradarbių Mosolovas apie Muravjovo žiaurumus:

“Kaltininkai . . . buvo pavyzdinčiai nubausti. Visi Ibenų “okolicos” gyventojai . . . buvo išsiųsti į Sibirą; jų namai su visu turtu buvo atiduoti . . . sentikiams ir pravoslavams kelių šimtų šeimynų skaičium. Tokios pat sodybos buvo padarytos iš Akko dvarininko konfiskuoto dvaro “Užusuoliai,” arti Kauno, ir iš buvusios bajorų okolicos Užpalis, Panevėžio apskrityje... Tokiu būdu, vietose, kur siautė maištas, susidarė žymios rusų pravoslavų ir sentikių sodybos. Be abejonės, ištisų okolicų ištremimas, ir dargi jų sunaikinimas ugnimi visų gyventojų ir kaimynų akyvaizdoj . . . Šios priemonės, šurpą įvairiusios drąsiausiems . . .”

Visgi caro vyriausybei prisiėjo padaryti ir nusileidimų valstiečiams. Mat, caro valdžia bijojos naujų valstiečių išstojimų. Valstiečiams buvo palikta visa žemė, kurią jie valdė iki 1861 metų, o ne taip, kaip pačioj Rusijoje, kur iš valstiečių atrėžė daug geresnės žemės dvarininkų naudai. Buvo sumažinti išperkami mokesčiai, panaikintos 1861 metais paliktos įvairios ant valstiečių uždėtos prievolės dvarininkų naudai ir panašiai.

Marksas ir Engelsas labai augštai vertino prasidėjusį 1863 metais sukilimą Lenkijoje ir Lietuvoje. Vertino jį kaip revoliucinį sukilimą. Engelsas ypatingai augštai statė sukilimą Lietuvoje.

1863 metais balandžio 8 d. Engelsas rašė Marksiui: “Lietuvių judėjimas—dabar pats svarbiausias . . .” “Jeigu jis palankiai nesivystys ir iš naujo nepagyvins judėjimo karalystėje” (būtent Lenkijoje), “tai aš nemanau, kad būtų dideli šansai pasisekimui.”

Marksas ir Engelsas tikėjosi, kad po įtaka sukilimo pasisekimų Lietuvoje ir Lenkijoje bus paskubintas revoliucinis judėjimas Vakarų Europoje. Vienok sukilimas nepasisekė. Jis buvo caro valdžios užgniaužtas. Ir 1905-1906 metais nebuvo laimėta kova dėl Lietuvos laisvės. 1914-1918 metų imperialistinio karo pradžioje, būtent 1915 metais, Lietuvą užgrobia Vokietija. Rusijos caro jungas buvo pakeistas Vokietijos okupantų jungu. Tas jungas buvo dar sunkesnis.

Kairėje pusėje: Caras Aleksandras II, kuriam viešpataujant sukilimas įvyko. Jis buvo nihilistų nužudytas kovo 13 d., 1881. Dešinėje pusėje: Vilniaus gubernatorių Muravjovas (“Korikas”).

Ir tik po įtaka Spalių Revoliucijos laimėjimų Rusijoje ir prasidėjusių revoliucijų Vokietijoje ir Lietuvoje, Lietuva 1918-1919 metais pasiliosavo nuo okupantų jungo. Lietuva liko savystovė valstybė.

Naujoji Priespauda

Po įtaka 1918-1919 metų revoliucinio judėjimo Lietuvoje iš baimės, kad nepakiltų nauja revoliucijos banga, lietuviška buržuazija ir buožija buvo prispirtos padaryti didelių nusileidimų liaudžiai. Lietuvoje 1922 m. buvo įvesta gana demokratiška konstitucija, valstiečiai gavo dvarininkų žemių dalį, liaudis gavo kai kokias demokratines laisves. Tiesa, nuo pat pirmų dienų buržuazijai rūpėjo atimti tuos liaudies užkariavimus.

Todėl greta iškovotų laisvių buvo įvestas karo stovis, kuris beveik be pertraukos veikia iki šiai dienai. Greta demokratiinių laisvių veikė žvalgybos inkvizicija, darbininkų organizacijų persekiojimai, revoliucinių darbininkų areštai ir šaudymai. Kadangi tų visų priemonių buržuazijai nepakako, kad suturėtų tolimesnę liaudies kovą dėl laisvės, 1926 metais gruodžio mėnesį reakcinė buržuazija ėmėsi fašistinio perversmo, panaikino seniau užkariautas demokratines laisves, išvaikė seimą, o dešimtmečiui praslinkus sulipino fašistinį falsifikuoto seimo kromelį.

Dabar Lietuvos liaudis randasi po žiaurais fašizmo jungu. Todėl kova dėl laisvės toliau turi būti tęsiama. Kartu fašizmas silpnina atsparumą Lietuvos nepriklausomybės nuo Vokietijos hitlerininkų. Pastariesiems gi rūpi vėl Lietuvą okupuoti.

Kaip 75 metai atgal sukilo Lietuvos liaudis kovoj prieš Rusijos *carizmą*, kad iškovot sau laisvę, taip dabar plačioji Lietuvos liaudis turi susijungt kovai prieš *fašizmą*. Jei Lietuvoj nebus nugalėtas fašizmas, tai nebus apsaugota ir Lietuvos nepriklausomybė.

Vokietija, su Italijos pritarimu ir Anglijai tylint, jau uždėjo savo leteną ant Austrijos ir keičia ją į savo provinciją. Vokietija, su Italijos pritarimu ir Anglijai tylint, jau kėsina ir ant Čechoslovakijos, kad ją užgrobt. Ir tuo pat metu Vokietija artimiausiu metu rengiasi uždėti savo leteną ant Lietuvos ir kitų Pabaltės šalių. Artimiausiu metu Lietuvai grėsia Vokietijos hitlerininkų įsiveržimas.

Ką gi daro Lietuvos fašistų valdžia su Smetona priešakyj, kad ruoš Lietuvą apsigynimui nuo hitlerininkų? Ar organizuoja ji Lietuvos gynimą? Ar rūpinasi tautininkai Lietuvos nepriklausomybę?

Kaip niekados tautininkų pirmtakūnai nekovojo dėl Lietuvos laisvės ir keliaklupsčiavo prieš Rusijos carą ir Vokietijos kaizerį, taip ir dabar jiems nerūpi tikra Lietuvos laisvė ir veda jie keliaklupsčiavimo politiką prieš Hitlerį. Fašistinė Smetonos valdžia—tai Lietuvos liaudies priešų valdžia. Ji, pora metų atgal, užleido šeimininkavimą Klaipėdos krašte hitlerininkams, o nesenai, vasario mėnesį, išleido iš kalėjimo vokiškus hitlerininkus ir Hitlerio agentą Voldemarą. Ir tuo pat metu fašistai didina persekiojimą tų, kam rūpi apsaugoti Lietuvą nuo hitlerininkų. Vadinas, fašistai-tautininkai stiprina Lietuvoj hitlerininkų pozicijas ir rūpinasi silpninti hitlerininkų priešus. Aišku, kad toks Smetonos valdžios veikimas eina Hitlerio naudai. Kova dėl Lietuvos nepriklausomybės, dėl Lietu-

vos laisvės, reikalauja Smetonos valdžios pašalinimo.

Kad sustiprint Lietuvą, kad padaryt ją labiau atsparia nuo pasikėsinimo tų, kam rūpi ją praryti, būtinai reikia iškovoti pilnai demokratinę santvarką Lietuvoj. O kad ją iškovoti, būtinai reikia sudaryti platų liaudies frontą, apimančią visus fašistų priešus, visus liaudies draugus, visus tikrus Lietuvos nepriklausomybės šalininkus, visus tikrus laisvės draugus ir visus, kam rūpi tikra lietuvių tautos laisvė ir gerovė. Kada Lietuvos liaudis bus labiau vieninga, kada bus sudarytas platus demokratijos ir laisvės šalininkų frontas, tuomet Lietuvai lengviau bus apsaugoti ir savo nepriklausomybę. Todėl minint 75 metų sukaktuvės nuo 1863 metų sukilimo Lietuvoj, kartu mums turi rūpėti dar su didesne energija imtis plataus liaudies fronto sudarymo. Liaudies frontas turi apimti valstiečius, darbininkus, inteligentus, tarnautojus, karininkus, kareivius, smulkius savininkus,—turi apimti liaudininkus, socialistus, komunistus, katalikus darbininkus, laisvamanius, tikinčius ir netikintčius. Jei tokis frontas bus įkurtas, tai bus sudaryta tokia jėga, kuri pajėgs apsidirbti ir su fašistais ir su visokiais Lietuvos laisvės ir Lietuvos nepriklausomybės pardavikais.

Vasaris-Kovas, 1938 m.

Kaimietės

Yr' moterų kaimo pavėsiuos'
Rimtais ir maloniais veidais,
Gražaus pajėgumo judėsiais
Ir eiseną, puikiais žvilgsniais...

Keliu tuo patim jos žygiuoja,
Kur eina visa mūs' liaudis,
Bet purvas to buvio vargiojo,
Tarytum, nelimpa suvis.

Stebėtina žydi gražuolė
Raudona,—kaip liepa, aukšta,
Nors dėvi, kada kaip papuola,—
Prie bet kokio darbo greita.

Žaismėj—nepagaus jos ir raitas,
Bėdoj—ji nekrūpters, nestos;
Nuo jos neištrūks arklys greitas,
Gaisre ji ir ugnies nebos!

Iš M. A. Nekrasovo.
Jonas Kaškaitis.

GORKIO GIMIMO DIENAI PAMINĖTI

Žmogus, kuris iš buržuazinės visuomenės padugnių iškilo į pačias aukštumas liaudies meilėje ir kultūroje

E. R.

Jeigu šio amžiaus hunai būtų Gorkio neužde, jis kartu su mumis minėtų šimtą 70 metų amžiaus sukaktuves. Jo gimimo diena—kovo 28. Mieste, kuris pavadintas jo vardu, stovi nuošaliai nedidelis vieno aukšto namelis. Čia Gorkis gimė ir gyveno savo vaikystės dienas. Mažas švarus kambarys. Tad jame jo močiutė pasakojo anūkui nuostabias net neįtikėtinas pasakas. Ir kai dabar skaitai Gorkio pasakas ir apysakas, visada iškyla prieš akis senutė, kurios meilė ir išmintis padėjo vaiko sielai išsigelbėti iš baisios, žiaurios aplinkumos. O štai čia virtuvė. Joje matyti platus, kietas suolas. Ant šito suolo mušdavo senelis mažą Aleksiejų už bet kokią mažą jo išdaigą. Kibire su vandeniu mirksta rykštės, tai jomis plakdavo negailestingasis senelis savo anūką. Ir daugiau šitam kambaryj yra daiktų, liūdijančių tai, ką Gorkis pasakoja apie save savo knygoje. Šitas namelis—Gorkio jaunystės muziejus. Čia jis pradėjo savo kelią.

Tačiau Maskvoje, puikiuose rūmuose yra kitas muziejus. Čia jo draugai surinko ir sudėjo jo rankraščius, laiškus, fotografijas, skulptūras, visą, kas po šito didelio žmogaus mirties liko. Čia gali pamatyti tolimesnį Gorkio kelią. Ir koks tas kelias! Prieš 70 metų, būtent 1868 metais kovo 28 gimė žmogus, kilęs iš liaudies ir visą savo gyvenimą ėjęs su liaudim. Jis juk buvo bedarbiu, berniuku batų krautuvėj, mokiniu knygyne, laivų ploviku, nešiku Volgos uoste, daržininku, naktiniu sargu, kepėju, geležinkelio vagonų meisteriu, provincijos laikraščio korespondentu... tremtiniu, caro kalėjimų kaliniu; jį persekiojo žandarai, badas, šaltis, baisios ligos... Visus žmonių didžiuosius vargus jis pats patyrė, pats pergyveno.

Jo gimtojoje šalyje, jo mylėtoje socialistinėje tėvynėje jo knygų yra išleista 35 milijonai ekzemplierių. Jas skaito seniai, vaikai, mokslininkai, politikai, kolektyvų valstiečiai. Gorkio knygos moko mylėti laisvę, kovoti už šviesesnę, laimingesnę ateitį, ginti socialistinę tėvynę ir neapkęsti priespaudos, pavergimo ir žmonių išnaudojimo. Todėl darbo žmonės stebisi Gorkiu ir myli jį kaip savo didžiulį draugą. Bet neapkentė Gorkio laisvės ir darbo žmonių priešai, ant jo gyvybės kėsinosi rudieji hunai.

Niekas taip žmonių nemylėjo, kaip Gorkis, šis didysis mūsų epochos humanistas. Ir todėl jis mokino mus neapkęsti fašizmo, siekiančio pražudyti viską, kas humaniška, kultūringa, to darbo žmonių budelio, karo kurstytojo. Gorkio balso klausėsi visas pasaulis.

Iš jo apysakų, romanų ir dramų trykšte trykšta neišsenkanti meilė liaudžiai ir socializmo tėvynėi. Jis vadovavo Sovietų literatūrai, mokė Sovietų rašytojus gyvenimo, naująją Sovietų šalies gyvenimą reikiamai stebėti ir suprasti. Jo kova prieš pasaulinio karo kurstytojus, prieš fašistinius užpuolikus pastatė jį visos pažangiosios demokratijos priešakyje. Į jo atsisaukimus atsiliepdavo milijonai balsų. Jo žudytojai puikiai žinojo, ką jie daro. Jo netekus didelis liūdesys užgulė visus jo draugus. Padaryta žaizda Sovietų ir pasaulio literatūrai, dar nėra užgijusi. Tačiau jo ištarti žodžiai tebeskamba mūsų ausyse, tebešaukia mus kovot, tebemoko mus gyventi ir laimėti.

Gorkio gimimo diena niekad nebus užmiršta.

PAMOKOS IŠ DVIEJŲ ŠALIŲ ISTORIJS

Socialistinės demokratijos gimimo skausmų palyginimas
su gimimo skausmais mūsiškės buržuazinės demokratijos

EARL BROWDER

Jungtinių Valstijų Komunistų Partijos sekretoriaus Earl Browder'io prakalbos dalis, kurią jis pasakė Komunistų Partijos veikėjų susirinkime New York Hippodrome, kovo 18, 1938. — Red.

Šių dienų spauda ir politiniai Trockio ir jo nubaustų bendradarbių užtarytojai priėmė naują kryptį. Pripažindami faktus, jie dabar šaukia, jog, nepaisant ar kaltinimai buvo teisingi ar suklustuoti, vistiek Sovietų Sąjunga yra diskredituota prieš visą pasaulį. Jeigu tai būtų "suplanuotas suokalbys", kaip kad jie pirmiau kaltino, tuomet Sovietų valdžia būtų didžiausia kriminalistė; dabar gi, kuomet seni argumentai visiškai nustojo vertės, prasikaltimai įrodyti, tai Sovietų Sąjungą bandoma padaryt atsakomą už išauklėjimą savo eilėse tokių kriminalistų.

Aha, jie šūkauja, žiūrėkite, k o k i o s baisios kriminalystės vystosi Sovietų sistemoj ir net aukštųjų viršininkų eilėse! To vieno, esą, pakanka, idant įrodžius, jog Sovietų sistema yra netvirta, nes ji auklėja tokius supuvusius vai-

sius! Pakanka pripažint,—jie sako,—buvimą išdavysčių aukštuose valdžios rateliuose, kad tuomi automatiškai galima būtų apkaltinti visą Sovietų vyriausybę! Tūli iš tų žurnalistinių paleistuvių net rašo įsivaizdintas pasakas, perstant **visus** Sovietų viršininkus išdavikais ir stengiasi pasėt nepasitikėjimą link visko, kas tik yra surišta su Sovietų Sąjunga.

Kaip pažeminančiai neamerikoniška, kaip priešamerikoniška ši pozicija yra, aišku kiekvienam, kuris bent paviršutiniškai susipažinęs su Amerikos istorija. Jeigu tokius argumentus galima vartot prieš Sovietų Sąjungą, tai ir Amerikos demokratiją reikėtų pasmerkti nuo

pat jos prasidejimo. Jeigu Stalinas, Molotovas, Kalininas turi būt atsakomą už Trockį, Buchariną, Tukačevskį, kaip tie kriminalistų užtarytojai nori, tai ir Jurgis Washingtonas turi būt atsakomą už Benediktą Arnoldą, o Thomas Jefferson — atsakomą už Aaron Burr. Užtenka šio vieno palyginimo parodymui klaidingumo to argumento, bent jau tam, kurio amerikoniškumas yra gilesnis už jo prieš-sovietinį prietaringumą.

Istorijos Kalba Ir Faktai

Kiekvienam amerikoniui bus lengviau suprast istorinę Maskvos teismų reikšmę, jeigu mes, šviesoje pastarųjų įvykių, plačiau peržvelgsime mūsų pačių istoriją.

Isteigimas Jungtinių Valstijų, kaip nepriklausomos šalies, buvo pirmasis įvykis besivystančio buržuaziniai-demokratinės revoliucijos visam pasaulyje,—tai buvo atidarymas naujos stadijos pasaulinėj revoliucijoj. Šiuo atžvilgiu mes turime labai naudingą palyginimą tarpe Jungtinių Valstijų pozicijos pasauliniuose santykiuose pabaigoj 18-to ir pradžioj 19-to šimtmečių ir Sovietų Sąjungos pozicijos šiandien. Abi šalys, revoliuciniame periode, kentėjo nuo išdavysčių ir žalojimų iš vidaus aukštose ir žemose vietose. Mes galime tikrai pasakyti, imant atydon milžinišką skirtumą istorinio laikotarpio ir socialių santykių, jog Amerika, palyginamai, daug daugiau nukentėjo nuo išdavysčių, negu Sovietų Sąjunga.

Leiskite mums prisiminti keletą faktų.

Pirmas, tai buvo Benediktas Arnoldas, kurio vardas amerikoniui yra tolygus Judošiaus vardui. Arnoldas buvo artimas Jurgio Washingtono draugas; jis buvo perstatomas, kaip "sumanus" ir "prakilnus". Savo nuosprenžiu, Kongresas įsakė karo teismui jį teisti, bet buvo vien tik pabartas. Washingtonas apgynė Arnoldą, nesutiko su karo teismu, ir vėliau pakvietė jį užimti aukštą militarę vietą West Point'e. Pusantrų metų pirm paskyrimo į šią vietą, Arnoldas jau buvo užmezges šnipi-

Earl Browder

nėjimo ryšius su Anglija. Bėgiu keletu savaičių po užėmimui šios vietos, Arnoldas padarė suokalbį atiduot West Point Anglijai tą dieną ir tą valandą, kada Washingtonas, Lafayette ir kiti atvažiuos į West Point. Suokaltis nepavyko vien tik dėlto, kad tarpininkas majoras Andre, begrižtant per mūšių linijas, tapo pagautas su suokalbio dokumentais—Trockis gi ir jo draugai, pusantro šimto metų vėliau, suprato, jog reikia sudeginti savo dokumentus! Arnoldas pabėgo ir atvirai prisidėjo prie Anglijos, gaudamas \$30,000 dovanų pinigais ir brigadierio laipsnį.

New Yorko miesto majoras buvo įveltas į suokalbį nužudyti Washingtoną. Tame suokalbyje dalyvavo ir Washingtono sargybos narys, kuris tapo nubaustas mirtimi.

Plačiai buvo pasireiškę suokalbiai viduje Revoliucinės Armijos,—panašiai, kaip Sovietų Sąjungoj, vadovaujant Tukačevskiui. Vadovaujamas Thomas Conway ir istorijoje žinomas kaip „Conway Cabal“ suokaltis apėmė tokius žymius žmones, kaip generolas Haratio Gates, Thomas Mifflin, Charles Lee ir kitus; vienu kartu ta grupė kontroliavo Kontinentalį Kongresą; jų planuose buvo nužudymas Washingtono ir jo artimiausių draugų, taip, kaip Trockio-Bucharino suokaltis sukosi apie nužudymą Stalino ir jo artimų sandarbininkų.

1797 metais J. V. Kongresas įkaltino senatorių Blount (iš Tennessee) už suokalbius su Anglija įvelt Jungtines Valstijas į karą su Ispanija. Panašiai, kaip daugelyje kitų išdavikiškų avantiūrų, išdavikas surado apsaugą Senate, kurio nariu jis pats buvo.

Jeffersono Kova Su Išdavikais

Perėjus valdžiai į Jeffersono ir republikonų demokratų partijos rankas, federalistų partija pavirto lizdu suokalbių, kurie tęsėsi 15 metų. Iš pradžių suokalbininkų vyriausia figura buvo Hamiltonas, bet susivaidijus su Aaron Burr už vadovybę, Hamiltonas suskaldė federalistų partiją ir priešinosi Burr, kada šis paėmė vadovystę išdavysčių jėgoms. Konspiracijon buvo įvelta tokios pagarsėjusios ir pirmiau galingos figūros, kaip gub. Morris, George Cabot, Higginson, Fisher, Ames, Pinckney, Rutledge, Ross, White, Tracy, Pickering, Cutler, Dayton, Hillhouse, Griswold,—tai vis žmonės, kurie kontroliavo šalies likimą Washingtono ir John Adams administracijų laikais.

Kaip šie „garsūs“ amerikona kovojo prieš Jeffersoną?

Pavelykite man pacituot žymų autoritetą Claude G. Bowers, kuriam negalima užmest pataikavimo mano argumentams. Kuomet napoleoninė kontr-revoliucija įvėlė Jungtines Valstijas į tokius keblumus, kurie privedė prie Louisianos nupirkimo, tai pradžia šių išdavysčių Bowers aprašė sekamai:

„Tuojaus federalizmo strategija paaiškėjo—įvelt į karą, jei bus galima, paruošt Vakarams progą atsiskirti, jeigu tas bus reikalinga, ir visomis jėgomis priešintis pasisiekimui bet kokių taikos tarybų, kokias Jeffersonas bandytų praveisti“.

Aprašydamas situaciją valdžios rateliuose, Bowers sako:

„Visą tą laiką federalistų vadai kongreso atstovų rūmė ir senate slapta planavo išdavystę—bet apie tai nebuvo paskalų tada, nei ilgai po to“.

Bet, kaip ir Sovietų Sąjungoj, kai konspiratoriai dar ilgai laikėsi slapybėje, visą laiką jie buvo, anot Bowers žodžių, „iki pažasčių sukišę savo rankas į suokalbį atsiskirti“.

Laike šio periodo tie ponai turėjo nuolatinius susinešimus su svetimom valstybėm.

Vienoj vietoj Bowers aprašė sekamai:

„Jie nesidrovėjo susisiekti su Anglijos ministru Merry, patariant jam, kad Anglija atmesų rubežių sutartis, nes tas, atvirai kalbant, galėtų pagelbėti pradėtiems žingsniams linkui atsiskyrimo nuo Sąjungos (Unijos)“. „Suprantama, jie žiūrėjo į Didžiąją Britaniją, kaip į pagelbininkę visuose atsitikimuose“.

Jau 1803 m. suokalbininkai planavo ginkluotą sukilimą. Bowers tą užrekorduoja—„Jeigu bus neišvengiama imtis ginklų, tai Hamiltonas turės sutikti būt vyriausiu komanderiu“.

Pickering, dešimts metų vėliau (1814), rašydamas gub. Morris, konspiratorių politiką formulavo sekamai:

„Per keletą pastarųjų metų aš sakiau: 'Leiskite laivui užeit ant seklumos! Susitrenkimas išmes dabartinius valdytojus į jūros, o vėliau, prityrę navigatoriai pajiegs laivą pastatyt ant vandens ir nuvairuos jį saugiai į prielauką“.

Massachusetts senatorius Pickering palaikė nuolatinius susirašinėjimus su Anglijos valdžia, suteikdamas jai konfidencialias informacijas ir patarimus iki pat karo ir per 1812 m. karą.

Veidmainingas federalistų veikimas, panašiai, kaip „Dešiniųjų ir Trockistų Blokas“ Sovietų Sąjungoje, ypač aiškiai pasireiškė per karą su Anglija. Kongrese jie balsavo už karą, o privatiškai užtikrino Anglijos ministerį, kad tas buvo daroma tiktai sudarymui sąlygų

nuverst republikonus ir prisirengt prie taikos, palankios Anglijai.

Naujosios Anglijos valstijų valdžios, federalistų kontroliuojamos, atvirai sabotavo Jungtinių Valstijų valdžios karo ir finansų reikalus, ir slapta palaikė susinešimus su priešu. Tų laikų slaptas Anglijos raportas skambėjo:

“Du trečdaliai armijos, esančios šiuo laiku Kanadoje, valgo jautieną, kurią pristato Amerikos kontraktoriai iš Vermonto ir New Yorko valstijų.

“Jeigu nebūtų šio pristatymo, tai Anglijos kariuomenei Kanadoje gręstų bado pavojus, arba valdžia turėtų panešti milžiniškas išlaidas palaikymui jos”.

Išdavystės reikišė visoj Amerikos armijoje. Pagelba tų išdavysčių Anglijos armija įėjo į šalies sostinę Washingtoną, apiplėšė miestą, sudėgino daugelį valdžios namų, tame skaičiuje ir Baltąjį Namą, iš kurio tikėtai keletas valandų prieš tai buvo pabėgęs prezidentas Madison.

Aukšto Valdininko

Išdavystės

Aaron Burr Amerikoje buvo tikras pavyzdys Trockio Sovietų Sąjungoje. Kada jis buvo Jungtinių Valstijų vice-prezidentu (prie Jeffersono), jis pradėjo savo išdavikiškus susinešimus su užsienio valstybėmis. Vienok, kada jis buvo patrauktas teisman, tai Jungtinių Valstijų aukščiausias teismas išteisino jį, nepaisant to, kad jo prasikaltimas buvo aiškiai matomas ne vien amerikonomams, bet ir visam pasauliui.

Anglijos ministeris Merry, rugs. 6, 1804, rašydamas lordui Harrowly, sako:

“Tik-ką gavau nuo Jungtinių Valstijų vice-prezidento pono Burr pasiūlymą pagelbos jo Aukštenybės Valdžiai tokioj formoj, kokio mums būtų naudinga, ypač reikale atskyrimo vakarinės Jungtinių Valstijų dalies nuo tos, kuri randasi tarp Atlantiko ir kalnyno”.

Burr'o planuose vyriausią rolę lošė generolas James Wilkinson, pirmiau buvęs Jungtinių Valstijų armijos štabo nariu, o paskui Louisianos teritorijos gubernatorium. Wilkinson entuziastingai stėjo į suokalbininkų eiles, bet vėliau, kuomet jis pamatė susmukimo pavojų, tai, kaip ir daugelis trockistų Sovietų Sąjungoj, atsimetė nuo suokalbininkų ir pagelbėjo valdžiai iškelti aikštėn ir suardyt suokalbius. Vėliau gi, vienok, kaip ir pastaraisiais metais opozicionieriai Sovietų Sąjungoj, naudodamasis savo padėtimi, jis vėl pradėjo suokalbiaut prieš savo šalį.

Burr'o suokaltis, kaip ir Sovietų Sąjungoj,

buvo nukreiptas linkui sunaikinimo naujos sistemos, kuri įsisteigė per revoliuciją, ir sugrąžinimo seno, paniekinto ir nuversto režimo. Ministeris Merry, savo raporte Mulgrave'ui, sakė:

“Jis (Burr) permatė, kad kaip greitai Louisiana ir vakarų kraštas taps nepriklausomi, taip greitai Rytinės valstijos atsiskirs nuo Pietinių ir tokiu būdu didžioji jėga, kuri taip greit išaugo vakariniame krašte, per tokį pasidalinimą bus tuojaus sunaikinta.”

Burr'as planavo ne vien ginkluotą sukilimą atskyrimui Vakarų teritorijos, bet taipgi rengė sukilimą pačiame Washingtone. Buvo planuojama privežt ginkluotų vyrų į Washingtoną ir pagal sutartą signalą suimt prezidentą ir vice-prezidentą (Burr tuo laiku jau nebuvo vice-prezidentu), užgriebt arsenalą ir laivyno bazę ir tokiu būdu suparalyžiuot visą centralinę valdžią.

Burr'o konspiracijon buvo įvelta daugelis aukštų armijos oficerių, teisėjų, senatorių ir kongresmanų, federalių ir valstijų viršininkų ir visa vadovybė federalistų partijos.

Kaip dešiniųjų ir trockistų suokalbiai Sovietų Sąjungoj, taip ir Burr'o konspiracija neturėjo įleidis savo šaknų liaudies tarpe. Istoriaus Adams Burr'o ratelius aprašo sekamais žodžiais:

“Burr'o suokaltis, kaip ir Pickering'o ir Griswold'o, nebuvo giliai suleidęs šaknų į visuomenę, bet daugiausia buvo prigijęs prie gerai išauklėtų ir gerai apšviestų individualų.”

Panašiai kaip ir Trockio suokalbyje, Burr'o agentai ir bendradarbiai dirbo slapta; o kuomet jo suokaltis buvo iškeltas, tai jie atsidačiusiai gynė Burr'ą, o šmeižė Jeffersoną. Tuo pat sykiu jie nusiplovė savo rankas nuo bile kokios atsakomybės už savo veikimą, kaip kad Norman Thomas daro dabar. Bet mes galim, kaip d. Fosteris jau nurodė įžangoj savo knygelės “Reikšmė Sovietų Teismų,” atsakyti Trockio užtarytojams Thomas Jeffersono žodžiais, kuris balandžio 20, 1807 m., rašė:

“Federalistai taip pat duoda pilniausią savo paramą, pasirinkdami Burr'o idėją už savo idėją, krimsdamiesi tik dėl to, kad jis neatsimetė nuo Jungtinių Valstijų arba nenuvertė jų valdžios, ir įrodinėdami, kad jeigu jam būtų užšvitus bet kokio pasisekimo aušrelė, tai jie būtų prisidėję prie jo, idant pasiekt jo tikslą, įvest jį pageidaujamą karaliaus valdžią, kaip kad jie būtų prisidėję prie bile kokio kito priešo, naminio ar užsienio, kuris tik būtų ga-

lėjęs paliuosuos juos nuo šios jų neapkenčiamos respublikos, mainais už bet kokią kitą valdžią."

Jeffersonas taipgi davė tinkamą atsakymą tiems, kurie tuomet argumentavo, kaip Norman Thomas argumentuoja dabar, jog kaltinimai yra per daug fantastiški, idant jiems tikėti. Kaip drg. Fosteris jau minėjo, Jeffersonas sakė:

"Burr'o veikimas yra taip keistas, kaip ir Don Kišoto. Jis taip buvo nepaprastas, jog tie, kurie žinojo jo nusistatymą, netikėtų tam, jeigu įrodymai būtų abejotini."

Panašiai kaip ir Burr, Trockis svarbiausia atsidėjo ant abejotinumų savo planų, kad iškilę aikštėn, jie būtų neįtikėtini.

Jeffersonas atsakė į argumentus, kurie dabar taip populiarūs tarpe trockistų užtarytojų, būk teismui nusilpnino ir pažemino naują respubliką. Jis sakė:

"Imant atydon tai, kaip lengvai mūsų valdžia užgniauzė tą zurzėjimą, kuriam kitose šalyse būtų reikėję armijų, suteikė jai stiprumo ir sutvirtino žmonių pasitikėjimą."

Istorinis Dviejų šalių Palyginimas

Jungtinėms Valstijoms ėmė 38 metus, kol galutinai išnaikino išdavikų ratelius, kurie buvo išdygę pirmose revoliucijos dienose ir užėmė aukštas valdžios vietas, kurias suteikė jiems ta pati revoliucija. Sovietų Sąjunga iškėlė aikštėn ir likvidavo savo išdavikiškas sekas į beveik pusę to laiko. Jungtinės Valstijos, turėjusios tuo laiku nuo 3 iki 6 milijonų gyventojų, per tuos 38 metus kovos su išdavystėmis turėjo reikalo su desėtkais tūkstančių išdavikų; Sovietų Sąjunga gi, su 180 milijonų gyventojų, turėjo reikalo vos tik su keletu tūkstančių išdavikų.

Suėmus viską daiktan, palyginamas išdavysčių pasirodymas ankstybuose metuose Amerikos buržuazinės demokratijos ir ankstybuose metuose Sovietų socialistinės demokratijos yra žymiai prielankesnis socializmo kraštui. Ir kiekvienas amerikoniškas demokratas privalo su pasipiktinimu atmeti tą mintį, jog mūsų išdavikai buvę vaisius mūsų naujos demokratinės sistemos taip lygiai, kaip mes atmetame, remiantis taipgi sveiku supratimu, panašius argumentus, jog Sovietų išdavikai esąs vaisius socialistinės sistemos. Priešingai, tai yra vai-

siai reakcinės ir fašistinės konspiracijos prieš Sovietus.

Išdavystės Jungtinėse Valstijose nebuvo pasibaigusios net po 1812 metų karui ir po sudėginimui Baltojo Namų. Kuomet mūsų šalis, besitartinant 1860 metams, susidūrė su vergijos klausimu ir išlaikymu Sąjungos (Unijos),—mes turėjome išdavikų Baltajame Name, abiejuose Kongreso rūmuose, aukščiausiam teisme ir armijoj. Tie išdavikai, užimdami aukštas vietas, nepaliaujančiai rengėsi padalinti savo šalį, suardyti ginkluotas jėgas, siuntė savo paramą sukilėliams, atidavė savo tvirtoves priešams. Civilio Karo metu, valdžia pradėjo savo kovą su išdavikais nuo Vyriausio Štabo, kuris darbavosi priešų naudai. Konfederatų šnipas dalyvavo generalio štabo susirinkimuose ir buvo areštuotas. Kuomet, pasibaigus karui, Lincolnas buvo nužudytas, tai tą aktą suorganizavo ir apsaugojo valdžios rateliai, panašiai, kaip nužudymas Kirovo 1934 m. Sovietų Sąjungoj buvo suorganizuotas trockistų. Ir jeigu Jeffersonas turėjo savo Burr, tai reikia nepamiršti, jog Rooseveltas turi savo Garner.

Jeigu dar yra naiviškų amerikonų, kurie mano, jog išdavysčių dienos pasibaigė su Civilio Karu, tai priminsime jiems buvusio Amerikos ambasadoriaus Vokietijai, William E. Dodd, neseniai pasakytus žodžius, kurie skamba sekamai:

"Nėra jokios abejonės, jog nazių valdžia turi apmokamų agentų Amerikoje, ir nemažai jų randasi tarpe valdžios viršininkų."

Aišku, jog suareštuoti keli mažesnės svarbos nazių šnipai toli gražu dar nuo centralinio išdavysčių ir šnipinėjimo lizdo aukštesniuose Amerikos visuomenės sluogsnuose. Atviri kurstymai nužudyti prez. Rooseveltą, kurie buvo skelbiami raštuose New York Herald Tribune, New York Sun ir McClure Syndikato konfidencialiuose pranešimuose, tai yra tik maža dalis šėtoniško raugo, kuris verdamas Wall Streeto rateliuose. Tik neseniai buvo išspausdintas gerai žinomo republikonų kritiko Mark Sullivan straipsnis, kuriame jis prilygino prez. Rooseveltą prie skunkės ir patarė išvyti skunkę iš nacionalės įstaigos, rašant jam mandagius laiškus,—tai buvo tik bailus atbalsis tos žudymo propagandos aukštose vietose. Išdavystės veikia Amerikoje. Lai Maskvos teismui sukelia Amerikos liaudyje daugiau atsargumo linkui tų išdavysčių.

DIDŽIOJO RUSŲ LIAUDIES POETO EILĖRAŠČIAI

Čionai spausdiname keletą nepaprastai gražių rūsų liaudies poeto Nekrasovo eilėraščių, kuriuos lietuvių kalboje paruošė Jonas Kaškaitis. Paminėjimui 60 metų sukakties nuo Nekrasovo mirties turime d. Kaškaičio ilgoką straipsnį, išsamiai nušviečiantį to didžio poeto gyvenimą ir kūrybą. Dėl vietos stokos šiame "šviesos" numeryje šis straipsnis nebegalėjo tilpti. Jis tilps "šviesos" num. 3-čiam.

Tvanku

Tvanku! Be laimės ir valios
Ilga naktis tremtina.
Audra bent švystert, pagalios!—
Taurė lig viršui pilna!

žibterk ant jūrų pūtų,
Lauke, miškuose sušvilpk,—
Taurę vargų ašarotų
Visą lig dugnui išpilk!

Prieš Lietuv

Bodus vėjas bruka, gena
Juodą krūvą debesų.
Susilenkus eglė stena,
Ūžia miškas, jau tamsu...

— — — — —
Štai važiuoja tarataika,
Priekis uždengtas. Mačiau:
Užsimojęs su nagaika,
Rėk' žandaras: "Ei! Greičiau!..."

Mano Muza

Rūstybės perimta,
ji prisiegė kovoti,—
Kovoti atkakliai
prieš skriaudą tą besotę!

Kvatodama juoku
pasiutusių, baisių,
Ji žaidė, daužėsi
ties mano lopšeliu.

"Atkeršyt!" šaukė ji,
vaitodama iš skausmo,—
Ir kovai sau talkon
ji pavadino griausmą!

Vaikų Verksmas

Nejautriai klausydamas kolionių
Gyvio kovoj žūstančių vargšų,
Ar negirdite tarp jų dejonų—
Tylaus verksmo kūdikių mažų?

— — — — —
"Skaisčias dienas aukso kūdikystės,
Kas tik gali, perleidžia linksmai;
Be vargų, iš spindinčios vaikystės
Trykščia juokas, žaismės ir džiaugsmai!"

Tiktai mums neteko vaikštinėti
Po dirvas, po žydinčius laukus:
Visą dien' mums reikia varinėti
Mašinas dirbtuvėj ir ratus.

Geležiniai ratai vienval sukas,
Ūžia, trenkia, šniokia, dieve link!
Galvą sopa, skelia skausmas bukas,
Sukas, sukas visa kas aplink:

Raudona pikčiurnos senės nosis,
Ką šnairuoj' į mus taip grėsmingai;
Musių spiečiai, kur tik proga stosis,
Sienos, durys, lubos ir langai,—

Visa kas!... Mus slegia atbukimas,—
Imam staiga visu gaistu šaukt:
—Ei, palauk, prakeiktasai sukimas!
Duok mums silpną atmintį sukaupt!—

Bet veltui mūs' maldos ir verkimas,—
Mūs' negirdi ratai—milžinai:
Nors tu plyšk—prakeiktas tas sukimas,
Nors tu mirk—jis ūž'a amžinai!...

Ar mes galim—suodini, nejaukūs—
Šokinėt ir džiaugtis ir bėgiot?
Jei dabar kas leistų mus į laukus,
Mes žolėn sukristum'—pamiegot,

Kad greičiaus mums nors namo sugrįžti...
Bet... kam skubintis, kad ir tenai?...
Gal saldu namie svajonės rišti?
Rūpesčiai ten laukia būtinai!

Vargia galva gailiai prisiglaudę
Prie krūtinės virpančios mamos,
Raudam jos ir savęs, susigriaukę,—
Vien tik draskom jautrią širdį jos!..."

KRIKŠČIONIŠKAS BABELIO BOKŠTAS

Bažnyčių galvos diskutuoja komunistų ištįstą ranką tikinčiųjų masėms, nesusikalbėdamos pačios su savimi

A. BIMBA

Krikščionybės santykiai su komunizmu pasidarė didelė, plati, įdomi ir beveik kasdieninė tema spaudoje ir kalbose. Ypatingai ji pasidarė aktuali ir gyva, kai Francijos Komunistų Partijos sekretorius Thorez atsikreipė tiesiai į katalikus ir pasakė: *mes tau tiesiame ranką, katalike darbininke, valdininke, amatininke — mes, kurie esame pasauliečiai, tiesiame tau ranką, nes tu esi mūsų brolis, nes ir tu kaip ir mes, esame prispausti tų pačių rūpesčių.*

Šis draugo Thorez šūkis nepasiliko balsu giroje. Jisai sukėlė daug labai gyvų, karštų diskusijų. Ar paimsime, ar atmesime komunistų ištįstą ranką? Jei paimsime, tai kaip ir kur? Jei atmesime, tai kaip ir kodėl? Kuomi pagrįsime ir pateisinsime tą atmetimą? Kaip į tai atsineš plačiosios katalikų masės? Galvoja ir klausia savęs katalikų bažnyčios galvos, pasaulio krikščionybės vadai, rašytojai ir filosofai. Šios diskusijos tebeina ir vis darosi karštesnės. Mat, atsirado ir tokių krikščioniškos bažnyčios ir krikščioniškos minties vadų, kurie mano, kad komunistų ištįstą ranką katalikams reikia nuširdžiai paimti; kiti stengiasi surasti taip vadinamą „auksinį vidurį“, būtent, nei atvirai priimti, nei griežtai atmesti; dar kiti griežtai kalba prieš paėmimą, prieš bet koki, nors ir nekalčiausį bendradarbiavimą su komunistais. Jie reikalauja tik karo, griežto, žiauraus karo prieš komunistus ir prieš viską, ką komunistai skelbia.

Tie ginčai katalikų spaudoje pagimdė pasakiškąjį Babelio Bokštą: kiek autorių, tiek supratimų ir pasiūlymų. Esąs įveltas ir pats popiežius, kuris iki šiol nebuvo išleidęs nei vienos vienos enciklikos, kurioje jisai nebūtų prakeikęs komunizmo ir Sovietų Sąjungos. Sakoma, kad pas jį buvo atsilankęs francūzų vyskupas Verdier ir diskusavęs komunistų ištįstos rankos problemą. Privačiam pasikalbėjime, Pijus XI pasakęs Verdierui, kad komunistų rankos negalima „sausai“ atmesti. Kai Verdier sugrįžo Francijon ir apie tai pasakė savo kolegoms, Francijoje kilo dar karštesnės diskusijos.

Tos diskusijos duos daug ir gero. Tiesa, dauguma jų dalyvių išgalvoja ir prikiša daug naujų nepamatuotų užmetimų komunistams ir tuomi

stengiasi daugiau sukurstyti katalikų mases prieš komunistus. Bet taip pat tiesa, kad tūli dalyviai bando bei stengiasi suprasti komunizmą ir komunizmo santykius su krikščionybe. O tas, mes teigiame, veikia katalikus, skatina juos prie protavimo, prie susidomėjimo komunizmu. Tai be galo svarbu. Juk klerikalams taip puikiai iki šiol sekėsi klaidinti ir kamuoti katalikų mases pirmiausia todėl, kad tos masės nesidomėjo, nesiinteresavo nei komunizmu, nei tomis socialėmis, ekonominėmis ir politinėmis problemomis, kuriomis komunistai siekia apvienyti darbo mases. Sykį tos masės pradės tomis problemomis susidomėti, jos jomis susirūpins. O tada joms bus aišku, kad jos turi komunistų ištįstą ranką paimti. Todėl mes teigiamai žiūriame į katalikų spaudoje vedamas diskusijas šita tema ir sveikiname jų dalyvius. Juo jų daugiau, tuo geriau.

Francijos Tikybu Galvos Nesusikalba

Gyviausios diskusijos, kaip jau prisiminta, eina Francijoje. Jos ten įgavo konkretų, aktualų pobūdį, būtent, apie katalikų ir komunistų bendradarbiavimą. Dar 1936 metų vasarą katalikas Hornnet išėjo viešai už bendradarbiavimą. Jį katalikų spauda pakrikštijo „bolševikuojančiu kataliku“, tačiau į jo paskelbtas mintis katalikų rašytojai turėjo orientotis. Jam atsakymą davė žymus francūzas klerikalas G. Fessard savo ilgu straipsniu, tilpusiu jezuitų žurnale „Etides“ pabaigoje 1936 metų. Fessard griežtai atsisako paimti komunistų ištįstą ranką ir pasmerkia visus, kurie kalba apie katalikų bendradarbiavimą su jais. Jis bando nušviesti ideologinius skirtumus tarpe komunizmo ir krikščionybės, kurie, girdi, amžinai nesuderinami ir nesutaikomi. Fessard, suprantama, nesi-drovi komunizmo mokslą gražiai iškraipyti.

Bet tuo tarpu į diskusijas įstojo visa grupė kitų rašytojų. Jų raštai tapo išleisti knygoje „Krikščionybė ir Komunizmas.“ Šioje knygoje randame raštus kataliko rašytojo, francūzų Akademijos nario, Francois Mauriac, Dominkono Ducatillo, istoriko Aleksandro Marcaso, ruso

“krikščioniško filosofo” Nikalojaus Berdiejevo, protestono Denis de Rougemont ir Daniel-Ropso.

Nei Fessardo, nei šių kitų rašytojų raštų mums neteko skaityti, nes, kiek mums žinoma, jie dar nebuvo išleisti nei anglų, nei lietuvių kalboje. Tačiau su jų turiniu mus supažindina Kauno žurnalo “Varpo” No. 11-tam (1937 m.) Iz. Tamošaitis. Matyti, visi tie autoriai bando klausimą rišti iš esmės. Jie neužmiršta Sovietų Sąjungos, taip pat Markso, Engeldo, Lenino. Ducatillonas prašo komunistus “taip objektyviai pradėti nagrinėti krikščionybės mokslo pamatus, kaip kad krikščionys objektyviai svarsto komunistinio mokslo pagrindus.” Marcas ragina nelysti į “dviejų kraštutinybių sląstus,” būtent, viską girti, kas tik eina Sovietų Sąjungoje, neigi žiūrėti į ją, “kaipo į paties Liucipieriaus karalystę, kurioje visi kunigai ir visi tikintieji budelių yra išpjauti.” Kaip žinoma, mūsiškiai klerikalai kaip tik tokia paties Liucipieriaus karalyste Sovietų Sąjungą perstato savo nelaimingiems pasekėjams. Berdiejevas suranda, kad “marksizmas iš tikrųjų asmenį neigia.”

Dievo Karalystė ar žemiškas Rojus?

Protestonas rašytojas Rougemontas teigia, kad “ir marksizmas ir krikščionybė kalba apie transformavimą,” bet, girdi, “marksizmas kalba apie pakeitimą ekonominių sąlygų, o krikščionybė—apie žmogaus pakeitimą.” Tik “pakitęs žmogus turi pakeisti pasaulį.” Klausimas esąs, “ko reikia pagaliau siekti: ar Dievo karalystės ar žemiškojo rojaus?” Jo supratimu, žinoma, reikia užmiršti žemiškąjį rojų, o sušilus jieškoti “Dievo karalystės.” Daniel-Ropsas savo straipsnyje “žemės druska” nesutinka, kad galima arba reikia pasmerkti viską, kas tik surišta su komunizmu arba marksizmu. “Marksizme—sako jis—yra ir tiesos dalis, yra šviesos krislas.” Jis ragina krikščionis ir patiems taisyti. Jie irgi papildę visokių klaidų ir tik dėl to pasaulyje prisiveisę daugybę visokių klaidatikysčių. “Tarpe bažnyčios skelbiamojo mokslo ir krikščionių socialinių papročių yra didelė praraja,” sako Rougemontas. “Juk krikščionybė jau yra pasaulyje apie du tūkstančius metų, o vis dėlto pasaulyje dar tiek daug neteisybės, tiek daug neapykantos, dar tiek niekinamas žmogaus asmuo, dar tiek jame socialinės nelygybės.” Rougemontas, žinoma, užtyli tą tiesą, kad krikščionybė pati, būdama kietai susijus su išnaudotojais, yra viena iš stipriausių tos neapykantos, tos neteisybės ir tos nelygybės palaikytojų.

Mums tačiau daugiausia rūpi šiuo klausimu lietuviškoj katalikiškoj spaudoje diskusijos. Jų šiek tiek jau yra buvę, kaip Amerikoje, taip Lietuvoje. Kas liečia amerikine katalikų spaudą, tai joje matėme tikrai netašytą, tulžiniai kartų komunizmo pasmerkimą. Mūsiškės klerikalinės spaudos redaktoriai (“Draugo” šimutis, “Darbininko” Knežis, “Garso” Zujus, “Amerikos” Laučka) pakliuvę, anot francūzo Marcaso, į tuos nelaimingus sląstus, iš kurių jie temato upelius išlieto kraujo ir kalnus sukrautų lavonų išpjautų žmonių, kur tik komunistas pasisuka. Jiems nėra tokio melo, kuris būtų per juodas, nėra tokio purvo, kuris būtų per purvinas kovoje prieš komunizmą ir komunistus. Nei vienas tų redaktorių, nei vienas Amerikos katalikų rašytojas ar kunigas nėra nei bandęs esminiai pagnagrinėti komunizmą ir jojo santykius su krikščionyste. Tiesa, kun. Knežis yra parašęs keletą paskaitų ta įdomia tema, tačiau nei vienoje jis, apart kraipymo ir niekinimo, nėra paėmęs komunizmo esminiai.

Bet gal nieko geresnio iš Amerikos lietuvių katalikų vadovybės ir negalima tikėtis. Jų laikraščių redaktoriai yra kunigų vergai. O iš kunigų šiek tiek sklandžiau rašyti moka tikrai kunigas Knežis ir kun. Urbonavičius. Apie pirmąjį jau kalbėjome. Kun. Urbonavičius bendradarbiauja “Darbininkui.” Jis yra faktinuoju “Darbininko” redaktorium. Jo editorialai perdėm permirkę nesuvaldoma neapykanta prieš komunizmą. Tas neleidžia jam logiškai ir šaltai tą klausimą nagrinėti. Kunigų Vienybės pirminku ir vadu yra brooklyniskis kun. Balkūnas. Pora atvėjų jis bandė sukritikuoti socializmą ir komunizmą ir prieš juos pastatyti krikščionybės “ekonominę teoriją,” pasikviesdamas talkon Popiežių Leoną VIII. Deja, jis, kaip ir kun. Knežis ir Urbonavičius, nepajėgia pirma komunizmą suprasti ir esminiai išnagrinėti, o tik paskui jį kritikuoti ir prieš jį statyti krikščionybę. Jie pirma marksizmą bjauriai iškraipo, perstato tokiu, koku jisai visai nėra, o paskui jį apvartydami plaka. Jų visa kritika yra kritikos kariatūra.

Lietuvos Bažnytinės Galvos ir Komunizmas

Daug rimčiau, matyt, į šį klausimą žiūri Lietuvos klerikalai. Jų tarpe užename vieną kitą rašytoją, kuris bent jau stengiasi, arba nudauda, kad stengiasi, klausimą statyti ir nagrinėti iš esmės.

1937 metais Kaune klerikalai buvo suruošę eilę paskaitų “socialiniais klausimais,” kurias da-

vė tokie jų šulai, kaip Dr. Pakštas, kanauninkas F. Kemėsis, Dr. Dielininkaitis, Vyskūpas Matulionis ir Kun. Yla. Nei vienas iš jų negalėjo praeiti neužkliudę komunizmo. Ypatingai jie išsigandę komunizmo pasisėkimo darbininkų ir valstiečių tarpe. Vieni jų, žinoma, kirtu komunizmui, taip sakant, "iš peties," pateisindami visas priemones kovoje su juimi. Bet Dr. Dielininkaitis, pasak Chicagos kunigų "Draugo," kalbėdamas tema "didžioji XIX amžiaus gėda—proletariato nutolimas nuo bažnyčios," reikalavo "eiti į darbo visuomenę ne tam, kad pašalintum komunizmo pavojų, bet tam, kad įvykdytum socialinį teisingumą." Daktaras teigė, kad "nepakanka vien proto padiktuotos įmantrios komunizmo kritikos—darbininko simpatijos raudonajam internacionalui dėl to nė kiek nesumažės." Jis "siūlė mesti triukšmą, už kurio neretai slepiasi rūpestis dėl dividendo, susigalyniuoti su komunizmu vyriškai ir ryžtingai toje arenoje, kur jis efektyviai ir tikrai pasireiškia." Dr. Dielininkaitis nebesitiki vien tik purvais užmėtyti beplintantį komunizmą—melo ir šmeižto priemonės nebeužtenka.

Kas liečia Lietuvos spaudą, tai daugiausia ta tema diskusijų pasirodė Kauno klerikalų "Židinys" ir tautininkų "Vaire." "Vairo" 11-tam ir 12-tam numeriuose (1937 m.) patsai žymiausias tautininkų ideologas, jų dvasios vadas, ponas Iz. Tamošaitis savo straipsnyje "Komunizmas ir Krikščionybė" jieško atsakymo į pakeltą klausimą, ką daryti su komunistų ištiesta ranka katalikams darbininkams. Jis sakosi savo mintis formuluojas pasiremdamas dėstymais francūzo Ducattilon. Tamošaitis pilnai sutinkas su Ducattilon, "kad per daug kritikuota komunizmas jo nepažinus." Girdi, "nuo diletantizmo, nuo 'kritikos,' dalyko nepažįstant, jau seniai metas atsakyti. Seniai jau metas rimtai, objektyviai palukštenti komunizmo pamatus ir nurodyti, kuo jie skiriasi nuo krikščionybės." Būtent šito didelio ir pusėtinai sunkaus darbo ir imasi tautininkų dvasinis vadas. Jis parodysiąs, kaip reikią pirma komunizmą gerai, nuodugniai suprasti, o paskui rimtai, esminiai ir objektyviai sukritikuoti.

Filosofinių Diskusijų Giryje

Tamošaitis ištisų "sukerta" komunizmą ir pasirenka sau krikščionybę. Tačiau jei jis nebūtų atsisveikinęs su logika ir sveiku protu, jei jis nebūtų atmetęs mokslo, tai būtų priėjęs, savo paties argumentais, išvados, jog jis sukirto ne

komunizmą, bet krikščionybę. Paimkime filosofinį komunizmo nesutikimą su krikščionybė. Patį klausimą Tamošaitis pastato gana teisingai, būtent, kad komunizmas arba marksistinis materializmas teigia, kad *gamta, o ne dvasia yra pirminis dalykas*, kad "dvasia nėra savarankiška, kad ji be materijos negali egzistuoti, kad nėra dvasios, kaip savarankiškos substancijos." Krikščionybė gi teigia, kad "*dvasia yra pirminis dalykas*," kad "gamta, pasaulis yra sutvertas, vadinasi, antrinis, arba išvestinis dalykas." Ji "skelbė ir tebeskelbia dvasios primatą."

Bet reikia eiti toliau ir stengtis atsakyti į sekamus klausimus: Jei dvasia, o ne kūnas, arba gamta yra primatas, tai ar dvasia gali būti be kūno? Jei gali, tai kur ji pasideda? Ar dvasia ir gyvybė yra tas pats dalykas? Jei ne tas pats, tai žmogaus kūnas gali puikiai gyvuoti ir be dvasios. Tada kur dingsta dvasia, išsikrausčius iš gyvo žmogaus kūno? O jeigu gyvybė ir dvasia yra tas pats dalykas, tai ir asilas ir visi kiti gyviai turi tokią pat dvasią, kaip ir mokyta Tamošaitis. Ar dvasia ir krikščionybės skelbiama dūšia yra tas pats dalykas? Ar dūšia ir protas yra tas pats dalykas? Jei tas pats, tai ir žemesni gyvūnai turi dūšią, nes mokslo yra ištirta ir atrasta, kad ir jie turi šiek tiek proto. Kaip tada su žmogum, praradusiu protą? Vadinasi, kai jo protas pamišo, tai pamišo ir dūšia. O tai reiškia, kad danguje ir pekloje irgi yra dūšių ir su protu ir be proto! Visa tai nesutinka su jokia logika, su jokia sveiku protu. Štai dėlko Tamošaitis į šiuos klausimus nesigilina. Jis visai be jokio pasiteisinimo pasirenka šitą krikščionišką filosofinę nesąmonę, o atmeta sveiką, sveiku protu ir sveiku mokslu paremtą marksistinę filosofiją.

Arba paimkime komunizmo mokymą apie procesus gamtoje. Jis moko, kad visoje gamtoje; visam pasaulyje nėra nieko amžino, pastovaus, nekintančio, statiško, bet kad viskas juda, kinta ir tt. Teisingai Tamošaitis sako, kad "šis dialektinis materializmas radikaliausiai skiriasi nuo krikščionybės," nes "krikščioniškoji logika yra statiškoji tapatumo logika." Vadinasi, krikščionybė mus moko, kad viskas šiandien tebėra taip, kaip buvo kadaise dievo sutverta, kad viskas tebestovi ant vietos, niekas nekinta. Bet ar šitoks "mokslas" suderinamas su sveiku protu bei sveika logika? Nesuderinamas. Tačiau ir čia Tamošaitis pasirenka krikščionybę prieš komunizmą.

Iš filosofijų bei dvasių pasaulio, palaiminęs krikščionybę, o atmetęs komunizmą, Tamošaitis nusikrausto ir į socialinį pasaulį, į mūsų margą

visuomenę. Čia irgi Tamošaičiui daug geriau patinka krikščionybė. Kodėl? Pažiūrėkime.

Kai iš Dausų Nusileido Ant žemės

Komunizmas sako, kad produkcija sudaro visuomenės pamatus, kad be darbo negalima apseiti, kad produkcijos santykiai pagimdo klases, kad klasių kova klasinėje visuomenėje neišvengiamas daiktas, kad ta kova turi privesti darbininkus prie laimėjimo ir įsteigimo savo viešpatavimo, kurį jinais panaudos perbudavojimui visos visuomenės—išnaikins klases ir sukurs beklasinę visuomenę. Kiekvienas sveikas, logiškas protas greitai patvirtins šito mokymo teisingumą. Tai mus moko istorija, tai mes matome savo akimis.

Bet kogi moko krikščionybė? Jai produkcija ir darbas nestovi pirmoje vietoje. "Krikščionybei aukščiausia žmogaus veikla yra nebe materialinė, bet dvasinė," sako Tamošaitis. Tačiau jei jis rimtai pagaltotų, tai greitai pamatytų, jog nei jis pats "dvasia šventa" negali gyventi. Pirmiausia gerai pavalgo (o jam Smetonos valdžia, kaip matyt, duonos nesigaili), o tik jau paskui vajavojasi su dvasiomis.

Klasės, tiesa, esančios, ir to fakto krikščionybė neneigianti. Taip pat ji negalinti nepripažinti ir to, kad tos klasės tarp savęs kovoja. Bet, girdi, "galėtų būti tokia ideali visuomenė, kurioje klasių kovos jau nebebūtų." Bus klasės, bet nebus klasių kovos! Netikėtina. Tam, matyt, nebetiki nei pats Tamošaitis, ba jis sako: "Bet krikščionybė, kaip labai blaiviai žiūrinti į pasaulį, mano, kad tokia tobula visuomenė, kurioje atskirų klasių konfliktai jau nebesusikurstų, vargu ar kada bus realizuota šioje ašarų pakalnėje." Žinoma, kad nebus. O tai reiškia, kad p. Tamošaitis susikritikavo pats ir sukritikavo krikščionybę. Nes jis pripažino, kad klasinė visuomenė be klasių kovos yra kvaila iliuzija.

Krikščionybė ir Kapitalizmas

Tamošaitis nepalieka ramybėje nei nuosavybės klausimo. Ir čia jis suranda nesutaikomus skirtumus tarpe krikščionybės ir komunizmo. Komunizmas, kaip žinoma, kovoja už panaikinimą kapitalistinės privatinės nuosavybės, tokios nuosavybės, kurios pagelba žmogus žmogų

gali išnaudoti. Kas kita su krikščionybe. Ji, sako Tamošaitis, "priešingai komunizmui, nenustoja pripažinusi privatinės nuosavybės legalumą arba teisėtumą. Net daugiau: krikščionybė pripažįsta privatinę nuosavybę tų turtų, kuriuos esame pavadinę prabanga, tai yra, turtais, tinkamai gyvenimui palaikyti nereikalingais. Krikščionybė pripažįsta ir kapitalo privatinę nuosavybę, jeigu ją savininkas net ir išnaudoja." (Mano pabraukta.—A. B.) Toliau: "Bažnyčia nesmerkia kapitalistinio režimo, kaip tokiu, bet tik smerkia kai kuriuos to kapitalistinio režimo ekscesus."

Iš to aišku, kad krikščionybė yra kietai susijusi su kapitalistine išnaudojimo sistema—ištiesų, krikščionybė jau senai yra virtus labai svarbiu ir nepavaduojamu kapitalo įrankiu išnaudoti darbininką. Ve kodėl taip atkakliai krikščioniškoji bažnyčia puola ginti kapitalą, kur jam pasirodo pavojus iš liaudies pusės. Tuomi reikia suprasti ir išsiaiškinti katalikų bažnyčios palaikymą fašizmo, kaip politinio režimo, kurio pagelba kapitalizmas stengiasi pratęsti savo gyvenimą.

Savo ilgą straipsnį Tamošaitis baigia sekama "filosofija": "kapitalistinėje visuomenėje esąs blogis pirmiausiai neglūdi nuosavybėje. Krikščionybei ne nuosavybės klausimas čia pats pirmutinis ir pats svarbusis. Patsai blogis, pagal krikščionybę, yra ne nuosavybėje, bet pačiame žmoguje. Štai šitą blogį kaip tik ir stengiasi krikščionybė pagydyti. Šio blogio komunizmas nesiekia, o gal jo visai ir nemato."

Tai, žinoma, netiesa, kad komunizmas nesiekia "pagydyti" patį žmogų. Kaip tik priešingai. Komunizmas siekia perauklėti žmogų. Komunizmas kalba apie išauklėjimą visai naujo žmogaus, visai laisvo nuo dabartinių blogybių, ištižimų ir niekšybių. To tikslo komunistai siekia keliu panaikinimo arba prašalinimo tos aplinkos, kuri žmogų kaneveikia, gadina, puldo, žudo.

Visai kas kita su krikščionybe arba bažnyčia. Ji, kaip pats Tamošaitis pripažino, pripažįsta kapitalistinį išnaudojimą ir jį palaiko. O iš to išnaudojimo šiandien pareina visas blogis. Jame veriasi viso žmogaus ir visuomenės blogio šaltinis. Krikščionybė gi šiandien palaiko tą šaltinį ir priežastį. Ji pati, pripažindama ir palaikydama kapitalizmą, yra pasidarius to blogio auklėtoja ir globotoja.

CHICAGA IR JOS SRITIS JŪROS DUGNU

Kaip žemės paviršius kito šimtais milijonų metų, palikdamas mūsų studijavimui didelę žemės istorijos knygą

S. V.

Visu Chicagos pamiesčiu palei Michigan ežerą vingiuoja milžiniškų skeltų akmenų siena apsaugai pakraščio nuo ežero bangų. Vasaros metu tūkstančiai žmonių per tuos akmenis laipioja, šokinėja, ant jų ilsisi, voliojasi saulės spinduliuose. Bet vargiai bent pora žmonių iš tūkstančio į tuos akmenis atydziai, studijuojančiai pasižiūri, patiria iš kur jie paeina, jų sudėtį, jų amžių—įžiūri gamtos laboratorijos milijonų metų darbą juos formuojant. O kaip daug jie pasako!

Jie yra atvežti iš Bloomington, Ind., skaldyklų, į pietus nuo valstijos sostinės Indianapolio. Tai vadinamas Oolite Limestone—sulyg graikų kalbos, į žuvies ikrus panašaus, kieto, labai tinkamo statybai kalkingo akmenų sluoksnis.

Be mikroskopo, nuogomis, mažai tame lavintomis akimis žmogus gali įžiūrėti tuose akmenyse nesuskaitomą daugybę jūros kevalinių gyvūnėlių. Apart mažyčių, matosi aiškiausios, „sveikutėlės“, apie ketvirtadalio, pusės ir veik čielo ketvirtainio colio dydžio suakmenėjusios kevalinių gyvių formos. O tos rūšies gyviai tarpsta tik šiltų ir negilių jūrų dugnuose. Tai reiškia, kad šis sluoksnis, ta sritis yra buvusi tokios jūros dugnu. Bet dabar jūra (Atlantikas) nuo tos vietos randasi net apie 700 mylių atstume.

Tą sluoksnį suformavusi jūra ten bangavo pokarboniniam periode—po to, kai anglių sluoksniai buvo sukloduoti, tarpe 100 ir 150 milijonų metų atgal.

Ir tas Oolite Limestone sluoksnis yra vienu daugelio lapų šiaurinės Amerikos kontinento vidurio (dabartinių žemumų) geologinės istorijos, į kurią įeina ir Chicagos sritis. Bet nuo chigaiškio ploto šis ir daugelis kitų lapų tapo atmosferos jėgų nuplėšti, nudraskyti, sunaikinti, taip kad viršutinis Chicagos geologinės istorijos lapas—sluoksnis yra apie 400 milijonų metų senumo—vėlesnių jau neliko.

Tai apie tą ankstybąją Chicagos srities geologinę praeitį čia kiek galint trumpiausioje sutraukoj pakalbėsime.

Geologai, sprendžiant sulyg skirtingų formacijų uolų, yra paskirstę žemės pavirši į keletą gynybių, pradedant seniausią ir baigiant

vėliausia, šiaip: į Archejinę, Proterozojinę, Paleozojinę, Mesozojinę ir Cenozojinę (mūsų gadyne vadinama Psychozojine). Gadynės paskirstytos į periodus, o periodai—į epochas. Kiekvienai gadynei ir periodui nustatyta amžius ir laikotarpis.

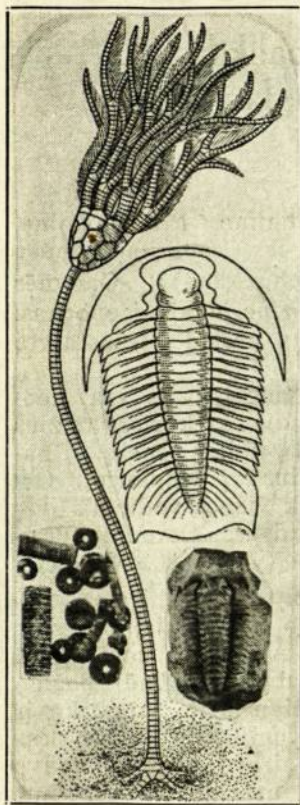
Chicagos srities geologinė istorija yra žinoma tik Paleozojinės Gadynės, kurios amžius nustatyta tarp 4 ir 5 šimtų milijonų metų. Ji paskirstyta į šiuos periodus: į Kambrinį, Ordovicinį ir Silurinį, ir tik vienas radinėlis įveda ją į Mesozojinės Gadynės Devoninį Periodą (žuvų atsiradimo ir vystymosi periodą).

Kambrinio Periodo pradžioje Chicagos sritis buvo dalimi didžiojo sausžemio, didesnio už dabartinį šiaurinės Amerikos kontinentą. Chicaga buvo tokioje pat geografinėje pozicijoje, kaip ir dabar: arčiau prie Atlantiko ir toliau nuo Pacifiko. Kontinento dydis skirtingais laikotarpiais įvairavo: tai iškildavo iš pojrūio didesniu, tai nuslūgdavo mažesniu. Jojo centralinė dalis, kuri dabar žinoma kaip Mississippi Slėnis, ir tada buvo žemuma. Todėl kontinentui pakilus ji būdavo sausžemiu, o jam nuslūgus tapdavo užlieta jūromis—kartais iš pietų, o kartais iš šiaurės. Taigi ir Chicagos plotas pasikartojančiai būdavo tai sausžemiu, tai jūros dugnu. Tati parodo tos srities jūrų sueilioti uolų sluoksniai.

Kuo yra Kambrinis Periodas, su kuriuo prasideda mokslui jau žinoma Chicagos srities geologinė istorija? Tai Paleozojinės Gadynės pirmasis periodas, laikotarpis, besitęsęs apie 70 milijonų metų, kurio bėgiu suformuotose žemės sluoksnuose jau apščiai randama suakmenėjusių jūrinių gyvių. To periodo negilių jūrų dugnai knibždėjo trilobitais—kevaliniais gyviais, panašiais į šių dienų arkliakanopius vėžius (horseshoe crabs). Todėl tas periodas tankiai ir vadinamas Trilobitų Amžiumi.

Šio—Kambrinio—laikotarpio pradžioje Chicaga buvo sausžemiu. Klimatas buvo šiltas. Sausžemis buvo tyrais, vėjo nešiojamais smėlynais, nes tuomet ant jo dar nebuvo jokių augmenų (bent nerandama jų pėdsakų), kurie būtų palaikę ant žemės paviršia drėgnumą ir apdengę-apsaugoję smėlynus nuo sau-

lės kaitros ir vėjų. Kontinentas buvo apylygis—be aukštų kalnų bei kalnynų.

Paveikslėlio viduryj—piešinys, parodantis, kaip gyvais atrodė krinoidai (crinoids), kurių Chicagos silurinė jūroje buvo gana apščiai. Tai ne augmuo, bet gyvis, tik augęs kaip žolynas ir visuomet besilaikęs ant vietos, tam tikromis koto išaugomis, it žolynas šaknimis, į jūros dugną įsikibęs. Sau maisto pasigaudavo galvinėmis išaugomis, kurios suteikė gyviui gėlės išžiūrą.

Kairėj pusėj, žemai—krinoidų „stambų“ kotų dalelės, išskeltos iš Chicagos silurinio sluoksnio. Krinoidų kotai susidėjo iš daugelio kietų šmočiukų, panašių į grandukes. Dėl tokios savo sudėties tie kotai buvo lankstūs, lyg sausžemio augmenų stambai.

Dešinėj, žemai—iš akmens išskeltas kambrinis trilobitas. Nors šių gyvių laikotarpiu yra skaitomas Kambrinis Periodas, bet jų nemažai randama ir aukštesniuose sluoksniuose.

Dešinės viršų—piešinys, parodantis trilobito konstrukciją.

Viduryj Kambrinio Periodo jūra iš pietų pradėjo žertis po savim šio kontinento žemumas. Chicaga pirmu kartu šiame periode tampa pajūriu. Vėliau ir ji tapo praryta jūros, kuri pamaži daėjo net iki tos vietos, kur dabar randasi šiaurinis rubežius Lake Michigan. Jūros dugnu tapę to laiko smėlynai dabar pavirtę smėlinio akmens sluoksniu. Po Chicaga šis sluoksnis tik šulininiais grąžtais tepasiekiamas apie 1,500 pėdų gilumoj. Jis į paviršį išeina netoli Lacroix Upės, Wisconsin valstijoje, ir ten jis yra studijuojamas.

Klimatas vis dar buvo šiltas. Vėjo nešiojami smėlynai vis buvo nešami ir skandinami jūron, ir tuomi jos dugne smėlio sluoksnis darėsi vis storesniu. Nei žuvų, nei kitokių vertebrinių—nugarkaulinių—gyvių dar visai nebuvo. Svarbiausiais tos jūros gyviais buvo trilobitai. O jei kitokių gyvių ir buvo, tai jie galėjo būti minkštakūniais ir kaipo tokie suakmenėt nesuspėjo—sunnyko nepalikdami pėdsakų. Viena tokių minkštakūnių gyvių veislė, tačiau, paliko žymių—tai sliekai. Smėlinio akmens sluoksnyje randama tiek daug jų išraustų skylių ir iššliaužiotų takų, kad manoma, jog tada pajūriai jais knibždėte knibž-

dėjo, nes tada dar nebuvo nei žuvų, nei kitokių gyvių, kurie jais būtų mitę. Tie sliekai buvo šimtakojinės rūšies, nes tada jų išvaikšiotas-iššliaužiotas, o dabar suakmenėjęs dumblas turi daugybę tokių žymių.

Antruoju Paleozojinės Gdynės laikotarpiu buvo **Ordovicinis Periodas**. Laike šio periodo iš iki tol buvusių jūros gyvių jau atsirado nemažai naujų formų. Žymiausiais ju buvo cephalopodai. Viena jų rūšis buvo suraityto kevalo, o kita—tiesaus, ilgo, sąlydaus kevalo, kurio storajam, priekiniam gale radosi patsai gyvis, lyg augmuo su šaknim išrautas, su daugeliu minkštų, bet stiprių ilgų išaugų—„kojų.“ Iš šios veislės paeina ir tuli šių dienų gyviai: kevalinis nautilus, minkštakūnis squid ir baisusis oktopusas (octopus).

Šios jūros smėlinis dugnas pradėjo darytis jau kalkiuotas. Tai buvo dėl padaugėjusių kevalinių gyvių, kurie mirdami savo kevalais pradėjo formuoti jūros dugne naują sluoksnį—sluoksnį magnezijos ir kalkių, kuriuos mineralus tų gyvių organai iš vandens čiulpdami sau kevalus budavojo-augino. Ir šis—Lower Magnesian Limestone—sluoksnis po Chicaga randasi apie 1,000 pėdų gilumoj, nuo 160 iki 450 pėdų storio.

Ordovicinio Periodo pradžioj didžiama šiaurinės Amerikos kontinento vidurio buvo nuslūgus povandenin. Vėliau ši kontinento dalis vėl iškilo, ir Chicaga tapo vėl viduryj didelio sausžemio. Klimatas buvo veik toks pat, kaip ir pirm paskendimo. Upėse, manoma, jau galėjo būti primityvių žuvų, nes nustatyta, kad žuvis pirmiausiai atsirado sausžemio vandenyse—upėse ir ežeruose. Tos gdynės suformuotų sluoksnių liekanose Rocky Mountains ruožte jau rasta liekanų žuvų, kurios veikiausiai gyveno tos srities sausžemio vandenyse. Žemės paviršius ir tada buvo tyra, vėjų nešiojamais smėlio kalnais.

Viduryj Ordovicinio Periodo šie smėlynai tapo apsemti jūra. Ir šis suakmenėjusio smėlio sluoksnis po Chicaga randasi tarp 800 ir 1,000 pėdų gilumoj, apie pusantro šimto pėdų storio. Tai švento Petro Smėlinio Akmens sluoksnis. Jis išeina į paviršį netoli miestelio Ottawa, palei Illinois Upę. Starved Rock yra šio sluoksnio dalimi.

Šio—Ordovicinio—periodo viduryje buvo gana ilgas, su daugeliu Chicagos srities nuslūgimų ir iškilimų. Galop visas šiaurinės Amerikos kontinento viduryje nuslūgo po jūrą taip, kad iš paties kontinento liko tik keletas didelių salų. Iš pietų ši sritis buvo užlieta vandeniu iš Meksikos įlankos, o iš šiaurės—iš Arktikinio Okeano. Ši Chicagos jūra buvo šilta. Todėl jos dugnas niršėjo įvairių veislių invertebrais—benugarkauliais gyviais. Vieni

jū buvo panašūs į pirmiau čia buvusių jūrų gyvius, o kiti, jau naujesnių rūšių—į vėlesnio periodo gyvius, ką matysime žemiau.

Chicaga vėl iškyla iš pojūrio ir vėl tampa dalimi didžiojo sausžemio.

Buvusios jūros suformuotas gelsvas magnėzijos ir kalkių (Magnesian-Limestone) sluoksnis, nuo 270 iki 390 pėdų storio, po Chicaga guli nuo 500 iki 600 pėdų gilumoj.

Ordovicinio Periodo pabaigoj Chicaga dar buvo sausžemiu. Klimatas vis taip pat šiltas. Bet netrukus ši sritis tampa vėl dugnu vandenyno, atplūdusio iš Meksikos įlankos. Šios jūros dugnas jau buvo labai dumbluotas. Tokiu buvo todėl, kad rytuose ir pietuose jau buvo aukštų iškilmų ir nuo jų sparčiai tekėjusios upės nešė jūron atmosferos smarkiai naikinamo sausžemio medžiagų. Šitaip suneštas ir jūros dugne suklotas dumbblas dabar yra suakmenėjusių sluoksniu, vadinamu Shale, nuo 100 iki 250 pėdų storio, kuris po Chicaga randasi nuo 250 iki 400 pėdų gilumoj.

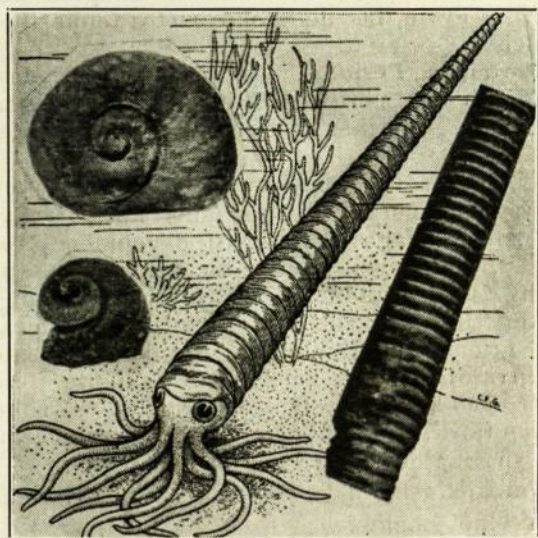
Ordoviciniam Periodui baigiantis, Chicaga vėl iškyla sausžemiu.

Silurinio Periodo pradžioj Chicaga buvo dar sausžemiu. Šiuo laikotarpiu įvyko stambių atmainų ant šiaurinės Amerikos kontinento. Aukštai pakilo sausžemis rytuose, pietuose ir vakaruose ir atitvėrė kontinento vidurio žemumas nuo jūros tuo ruožtu. Bet Silurinio Periodo viduryj šias žemumas su Chicaga užplūdo vanduo iš šiaurės—iš Arktikinio Okeano. Tada Chicagos sritis vandenynu jau susisiekė su šiaurine Europa. Todėl ir Chicagos srities jūrų gyvūnija buvo gimininga šiaurinės Europos pakraščių gyvūnijai ir skyrėsi nuo gyvūnijos kaimyniškuose šiaurinės Amerikos kontinento pakraščiuose.

Idomu, kad nors to laiko Chicagos jūra buvo atplūdusi iš Arktiko, tačiau ji buvo šilta, pusiau tropikinė. Tas rodo, kad šiaurės poliaus sritis tada nebuvo amžinų ledynų vieta, kokia ji yra šiandien, bet buvo šilta. Vanduo tuolaikinėj Chicagos srities jūroje buvo švarus ir niršėjo gyviais labiau, negu pirmiau čia buvusiose jūrose. Tai buvo vadinama Niagaros Epocha. Taip vadinama todėl, kad šios jūros suformuotas sluoksnis—veik vien iš gyvių kevalų kalkinis sluoksnis—išeina į paviršį netoli Niagaros Vandenpuolio. Chicagos srityj šis sluoksnis yra nuo 250 iki 400 pėdų storio.

Reikia atkreipti atydą į tai, kad ne vien šis sluoksnis, bet nei kiti—senesni—sluoksniai jau neturi savo originalio storio, nes, jiems buvus iškilusiems sausžemiu per milijonus ar desėtkus milijonų metų, atmosfera jų žymią dalį nudilino ir vėjais, upeliais ir upėmis sunešė atgal į pasitraukusias jūras ir suklojo jų dugnuose toli kitur.

Sykiu su koralais, Chicagos silurinėj jūroje tirštai gyveno krinoidų veislė. Tai gyviai, savo išžiūra panašūs į augmenis, auganti ant ilgų kotų, kurių apačios tam tikromis plonomis išaugomis, lyg augmenys šaknimis, laikėsi įsikibusios į dugną. Patsai gyvis—ant viršutinio galo koto, su tam tikromis ir išsišklaidžiusiomis išaugomis, lyg pražydusi gėlė. Todėl krinoidai kada kada vadinami "akmeninėm lelijom." Chicagos siluriniam sluoksnyj gyvių formos yra labiau susikristalizavusios į uolinį kompaktą, todėl jų minkštųjų kūnų išaugų veik nerandama, bet kitose vietose šiame sluoksnyj randama jų suakmenėjusių formų su visomis smulkmenomis, dar nespėjusiomis susikristalizuot, susiliet su bendra uolos medžiaga.

Paveikslo kairės pusės apačioj — iš akmens išskeltas suakmenėjęs kevalas gastropodo. Gastropodas yra graikiškos kilmės žodis, mūsų kalboj reiškias pilvakojį; šis gyvis taip vadinamas todėl, kad jis neturi kojų, o vietoj jų ėjimui—šliaužimui naudojami pilvu—tai jį sutraukdamas, tai ištiesdamas, gi savo kevalą nešasi ant "pečių."

Kairėj viršuj—suakmenėjęs kevalas cephalopodo. Cephalopodas graikų kalboj reiškia galvakojį; storajam kevalo gale randasi gyvio galva, aplink save turinti daugelį išaugų, kuriomis jis naudojasi kaip kojomis vaikščiojimui ir gaudymui maisto.

Dešinėj pusėj yra kevalas kitos rūšies cephalopodo—tiesaus, ilgo kevalo, su pačiu gyviu storajam gale; ši cephalopodų rūšis vadinama orthocerais. Šis radinys išskeltas prie miestelio Lemont, Ill., kertant Chicagos Kanala.

Viduryj—piešinys, parodantis, kaip orthocera gyvais galėjo išrodyt, nes kaikur randama jų suakmenėjusių su visomis galvos išaugomis.

Chicagos silurinė jūra buvo koralinė jūra. Kadangi ši jūra buvo koralam patogi—šilta ir negili, tai ir plėtėsi jie čia labai sparčiai. Buvo jų čia visokių veislių. Jie veik kalnus su-

kuopė šioj jūroj mirusių kevalais. (Ir dabar tropikinėse jūrose koralų sluoksniai yra išaugę salomis.) Chicagiečiai gali prisižiūrėt iš šio sluoksnio koralinių iškaskenų Field Muzėjui.

Aukščiau jau minėta, kad Chicagos Ordo vicinio Periodo jūroj jau buvo cephalopodų. Gi šioj silurinėj jūroj jie buvo labai svarbiais gyviais—ne dėl savo daugumo, bet dėl dydžio. Chicagos Field Muzėjui yra vienas šios veislės radinys—tik dalis suakmenėjusios vieno tų gyvių formos—apie 5 pėdų ilgio ir 5 colių diametro, rastas Troy Grove, La Salle County, Ill. Antras—mažesnis, apie 2 pėdų—radinys išskeltas kertant Chicago Drainage Canal'ą, prie Lemont, Ill. Trečias—apie pėdos ilgio—išskeltas Hawthorne Quarry, Chicagoj.

Šiame sluoksnyj randama ir daugelis kitų rūšių gyvių, bet dėl stokos vietos tenka juos praleist.

Devoninis Periodas—tai žuvų periodas. Pradžioj šio periodo Chicaga ir didžiuma Šiaurinės Amerikos kontinento buvo sausžemiu.

Iki 1899 m. čia nebuvo rasta jokių to laikotarpio žymių—nei gyvių, nei uolų, kurios rodytų, kad Chicaga yra buvusi devoninės jūros dugnu. Arčiausia nuo Chicagos sritis, kur tokių žymių randama, yra Milwaukee apylinkė. Bet štai minėtais metais prie Chicagos priemiesčio Elmhurst, silurinio sluoksnio skaldykloj, išskelta keletas žuvies dantų. Jie rasti šio kalkinio sluoksnio skylėj, 6 colių pločio (apačia) ir 16 colių aukščio, prisipildžiusioj smėliu, kuriame radosi ir tie dantys.

Tai kokiū būdu ta tuštuma ten pasidarė ir prisipildė smėliu?

Išsiaiškinama štai kaip. Kai silurinis sluoksnis iškilo iš pojūrio ir milijonus metų buvo sausžemiu, tai jo viršų atmosfera suaižė, sutrupino, suskylėjo. Per plyšius sunkėsi lietaus ir upelių vandenys, juos plovė, didino. Tokių išplovimų yra gana daug ir didelių. O kai jūra tokį sluoksnį vėl pradeda skandint, tai tas skyles pajūriuose bangos pripildo smėliu. Ir kuomet tokioj jūroj jau buvo žuvų, tai su smėliu tapo įžerti į tą skylę ir keletas jau mirusios ir sudaužytos žuvies dantų.

Nuo to laiko, kai gamta kalbamoj vietoj įrekdavo Devoninį Periodą, praėjo net keletas geologinių gadynių. Sukloduota anglies sluoksniai; gyvūnija iš jūros emigravo į sausžemį—pasirodė amfibija (pusvandeniniai gy-

viai, galinti kvėpuot ir vandeniui ir oru); išsivystė reptilija, paukščiai, mamalija, ir ant galo gyvūnija apsivainikavo žmogumi. Tam, geologų nustatymu, ėmė nuo 3 iki 4 šimtų milijonų metų. Apie tai Chicagos plotas rekordų neturi. Bet daugybė tų vėlesnių gadynių rekordų—ir gyviais ir žemės sluoksniais—randama kitose šios šalies dalyse.

Tai maž-daug tokia, draugai chicagiečiai, jūsų srities geologinė istorija, pačios gamtos žemės sluoksniais sudėstyta knyga, ant kurio viršaus randasi gyvas puošinys—jūsų didmiestis Chicaga.

Gegužis

Gegužis.—Gamta sužaliavo,
Gyvybė nauja pasirodė,
Ir siela smagiai jau dainuoja
Džiaugsmingą ir skambiają odę.

Ir šypsosi saulė padangėj,
Ir gatvės smagėti jau ima,
O viltys sparnuotos lyg neša
Idejų skaidrių įkvėpimą.

Vienybė žiedus gražius krauna,—
Kas drįs tų buinumą nustelbti?
Jau darbo liaudis pasimojus
Siekis savo vis plačiau skelbti!

Gegužis.—Jau lūšnos dainuoja
Dainas, sukiliman ką veda,
Ir kaitriosios ugnys širdyse
Sutirpdė jau šaltąjį ledą!

Jausmai vieningi—okeanas,—
Išsemti jį—kas jau begali?
Bandys gal tik tas, kurs nemato
Sau giltinės nulemtą dalį?

Pavasario dienos atėjo,
Gyvybė nauja pasirodė:
Senovei ji "requiem" gieda,
Jaunatvei—džiaugsmingąją odę!

1938.

St. Jasilionis.

D-ras Vincas Kudirka

Visuomenininkas, Patriotas, Literatas

Dr. A. PETRIKA

(Pradžia 1-mam num.)

Tu, stipriai valdydams vairą,
Rodei mums kelius;
Bet daugums neišpažino,
Kas per siekis bus.

J. Mačys-Kėkštas*)

Suskamba "Varpas"

Tačiau galutinių žingsnių naujo laikraščio steigimui čia dar nepadaryta. Pasikalbėta tik ir išsiskirstyta. Bet ta logika eidami varšaviečiai, visai nesitarę su maskviečiais, tų metų (1888) pabaigoj atliko visą prisiruošiamąjį darbą, o sekamų metų sausio mėn. — jau pasirodė pirmas numeris "Varpo", spausdinamo Ragainėje, Prūsijoje. Nors atsakomuoju redaktorium pasirašė M. Jankus, bet faktinai redakcija buvo Varšavoje, asmenyse V. Kudirkos, J. Adomaičio-Šerno, J. Gaidamavičiaus ir J. Staugaičio. Pirmuosius tris "Varpo" numerius prirašė patys varšaviečiai. Maskviečiai buvo supykę už išleidimą laikraščio jų neatsiklausus, todėl norėdami "pamokyti" varšaviečius—nedavė jų laikraščiui raštų. Tačiau kai piktumas praėjo, ketvirtame "Varpo" num. jau ir maskviečiai pradėjo pasirodyti. "Šviesa" užgeso. Su "Varpo" pasirodymu pradėjo kilti Vinco Kudirkos-Kapso žvaigždė, kaip Lietuvos patrioto. Galiau už V. Kudirkos, anot Vaižganto, kol jisai buvo gyvas, nebesimatė nei buvusių aušrininkų, lyg jie, suvaidinę savo roles, tyčia būtų pasišalinę jam iš kelio. Basanavičius, Šliupas ir kiti virto lyg jo satelitais, o ne jis jų.

"Varpas" nekludė tikybos nei kunigų, kaip luomo; sakė norįs išvengti "Aušros" klaidų. Tačiau smarkiai akėjo kunigus lenkomanus, kurių tuo laiku buvo gana daug, ir davatkas, "kurių dievas ant lūpų, o širdyje velnias." Tai buvo visų lietuvių patriotų tada toks nusistatymas, tiktai Kudirka mokėjo tatau gabiai ant popieriaus išreikšti, o kiti pasilaikė savo nuomonės užantyje. Pats Kudirka tikybos dalykuose buvo indeferentas (laisvamanis).

1889 m. liepos 23 d. varpininkai, dalyvaujant V. Kudirkai, turėjo antrą savo suvažiavimą Mo-

tiejaus Lozoraičio tėviškėje, Baltrušių kaime, netoli Pilviškių (Zanavykuose). Dalyvavo apie 40 ypatų. Čia nutarta leisti specialiai ūkininkų reikalams skiriamą laikraštį, pavadintą "Ūkininku." Mat, "Varpas," kaip šviesuomenės laikraštis, ūkininkams nevisai buvo suprantamas, o ir jų reikalais nedaug rūpinosi. Nutarta "Varpo" ir "Ūkininko" redakcijas laikyti Prūsijoje ir abiejų laikraščių redagavimą pavesti J. Adomaičiui-Šernui. Taipgi nutarta įsi-

V. Kudirka su savo mylima violončele.

gyti Prūsijoje savą spaustuvę abiem laikraščiams spausdinti. Spaustuvę pirkti M. Jankaus vardu. Šiam reikalui Dr. J. Kaukas paskolino 2,000 rublių, kuriuos, kaip dalį, buvo gavęs iš savo tėviškės.

*Šios eilutės turėjo tilpti straipsnio pradžioj, bet dėl techniškų kliūčių liko šiam numeriui.

1890 m. sausio mėn. pradėjo eiti šale "Varpo" ir "Ūkininkas," leidžiamas ir redaguojamas tų pačių jėgų. Kovo mėn. išvažiavo į Prūsus kalbamųjų laikraščių redaguoti Adomaitis-Šernas. Nors dėl šių permainų Kudirka ir pasiūlosavo nuo faktinio redagavimo, bet vis tik ant jo pečių gulė didžiausia tų laikraščių išlaikymo našta. Reikia atminti, jog lengviau yra laikraštį įkurti, negu jį išlaikyti. Jam ne tik tai kad teko daugiausia tiems laikraščiams rašyti, bet ir jų finansavimu rūpintis. Ypatingai 1892 m. varpininkams buvo sunkūs, nes dėl finansinių bėdų Šernas-Adomaitis atsiskė iš redaktoriaus vietos, spaustuvė subankrutavo, teko ją iš varžytinių už maža ką parduoti, o M. Jankus prisipyręs reikalavo grąžinti jam kokią tai skolą (apie 600 rublių), grąšindamas paimsiąs visą leidėjų turtą ir laikraščius. "Varpo" prenumeratorių būta tik tai 12.*) Išrodė, kad abu laikraščiu ("V." ir "Ū.") turės žūti. Nuvažiavę į Prūsus keli varpininkai, su patim Kudirka, kiek apramino Jankų ir d-rui V. Bružiui (Tilžės gydytojui) tarpininkaujant, laikraščių spausdinimą pavedė Otto V. Mauderodei, Tilžėje. Redaguoti juos paėmė Jonas Kriaučiūnas.

Bet tuo varpininkų bėdos dar nepasibaigė: Lietuvos dešinieji kunigai, susitarę su bemokslu Mauderodės korektorium J. Angrabaičiu, pradėjo leisti savo grynai katalikiškos krypties laikraštį "Apžvalgą" ("Žemaičių ir Lietuvos Apžvalgą"), kurią ilgiausia redagavo kun. K. Pakalniškis—Dėdė Antanas; atgijo ir užgesusi "Šviesa." Kunigai iš karto rėmė "Varpą," bet vėliau jų didžiuma pradėjo į jį šnairuoti ir remti "Apžvalgą" bei "Šviesą." Už pajukimą davatkų, "Apžvalga" satyroje dešifravo net Kudirkos pseudonimą, paskelbdama, kad V. Kapsas, tai Kudirka. Žinoma, tai buvo aiški provokacija, parodanti caro valdžiai, kad Kudirka dirba priešvalstybinį darbą, už kurį jau ne vienas lietuvis buvo atsidūręs kalėjime ar Sibiro taigose. Dėl šios provokacijos caro šnipai pradėjo vis labiau Kudirką sekti. "Apžvalga" pasirodė per daug dešini net liberališkiesiems kunigams. Todėl jie 1896 m. pradžioje įsikūrė savo laikraštį, "Tėvynės Sargą," kurį ilgiausia redagavo kun. J. Tumas-Vaižgantas.**)

*V. Palukaitis, "V. Kudirkos Jub. Varpas."

** "Tėvynės Sargas" neslėpė ištikimybės rusų caro valdžiai. Jisai rašė: "Mes maskolių carą ir valdžią ligi kauklų smagenų pripažįstame." Tikėjimo reikalus jisai statė aukščiau tėvynės gero: "Trokšdami apginti savo tikėjimą ir užlaikyti tautą, stengkimės ją apšviesti; vienok niekados neaukaukime katalikystės dėl gero tėvynės." ("T. S." 1896 m. nr. 4). Dėl šitokio "T. S." principo,

Kudirka—Gydytojas

Gydytojo diplomą V. Kudirka gavo 1889 m. pabaigoj. Bet paskutiniams kvotimams besiruošiant, jam iš plaučių buvo prasimušęs kraujas ir teko keletą savaičių gydytis. Tai buvo aktyvios džiuvos pasireiškimas. Su juo kartu baigė universitetą ir dar keli lietuviai varpininkai (Dr. J. Gaidamavičius ir kiti). Draugai jiems iškėlė pietus išleistuvėms. Atsisveikindamas draugus ir lyg primindamas jiems jų užduotis—jisai tada parašė savo žinomas eiles ("Labora"):

Kol jaunas, o broli, sėk pasėlio grūdus
Ir dirvos neapleiski! Tuomet, kada jausi,
Kaip kūns ima stingti, dvasia jau susnūdus,
Vėlu juk prie darbo: nė sėsi, nė pjausi.

Kol dega krūtinėj šventa ugnis toji,
Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko,
Jog menkas ir silpnas net milžinų stoji,
O dirbk, idant neitų ugnis ta ant nieko!

Kol da idealais, brol, besigėrėsi,
Siek prie idealo, tik dorą ir aukštą,
O skubink! Paskui tu... jų išsižadėsi
Dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto.

Gyvenimo knygą skaityk laps į lapą,
Nestodams, kad kartais į tinginius kliuvs,
Tu nespūlytum ir neitum į kapą
Be likusio ženklų: kad žmogumi buvęs.

O jeigu apils sunkiam darbe savo
Ir, nykstant spėkoms jau, nuliūsi, nerimsi,
Tai žvilgtelk ant darbo jaunų draugų tavo—
Vienoj akimirkoj iš naujo atgimsi.

Kudirkos idealas buvo — žadinimas tautiniai užmigusių savo brolių-lietuvių. Reikia pripažinti, kad iki pat savo mirties jisai to idealo neišsižadėjo, bet dirbo, kol jėgos tesėjo, tarsi norėdamas atidirbti už jaunystėje be naudos praleistą laiką.

1890 m. vasario mėn. Kudirka sugrįžo į savo gimtąjį kraštą. Buvo bemanas apsigyventi Pilviškiuose, netoli savo tėviškės, bet tuo tarpu pasidarė vakancija šakiuose, Naumiesčio apskrity, ir ten jisai pastoviai įsikūrė. Pradžia buvo sunki, iš karto nei buto daktaras negalėjo gauti, nes visi gydytojui tinkami butai buvo žydų rankose. Žydai gi žinodami Kudirką esant nepalankiai nusiteikusių jų rasei, neišnuomavo jam buto. Teko laikinai įsikurti klebonijoje, o ligučius priiminėti šaltoje klebono klėtyje. Kudirkai-džiuvininkui, žinoma, tokia aplinka buvo vos pakenčiama. Nedyvai todėl, jog jisai kai ku-

Kudirka sakė: "...pavedimas tėvynės reikalų ir jos likimo į katalikystės sargų rankas būtų tėvynei didelei pavojingas, nes iš pusės katalikystės rastų smarkią konkurenciją."

riems savo draugams yra išsitaręs, kad geriau jam būtų kokių nors raštininkėlių būti, negu gydytoju.

Be to dar 1891 m. pabaigoj, advente, nusišovė prasigėręs ir prasiskolinęs Šakių vikaras kun. Vaicekauskas. Davatkos tuoj paleido pletkus, būk kunigėlį nušovęs "bedievis" daktaras Kudirka, nes pastarasis su velioniu kunigu labai tankiai ginčydavęsis ir kunigas, negalėdamas ginčiuose atsisipirti, viešai vadindavęs Kudirką "bedieviu." Davatkos negalėjo įsivaizduoti fakto, kad kunigas pats žudytųsi. Tos paskalos labai daug pakenkė d-ro Kudirkos praktikai, nors nei vienas sveiko proto žmogus joms netikėjo. Tačiau, nors turtų ir nesukrovė, kol buvo sveikas, Kudirka gyvenimui vistiek užsidirbdavo pakankamai, nes apylinkę turėjo gana didelę.

Be profesijos darbo, jisai gana daug rašė "Varpui" bei "Ūkininkui," rinko ir komponavo liaudies dainas bei šokius ir įkūrė Šakiuose skaityklą, žinoma, lenkiškų knygų, nes lietuvių spauda buvo draudžiama.*) Po savo kompozicijom pasirašydavo—Varpelis. Kiekviename "Varpo" num. tilpdavo kokia nors jo komponuota ar liaudies dainelė su gaidomis.***) Rašė ir iš kitų kalbų vertė nemažai eilėraščių. Nors tie Kudirkos eilėraščiai dabar yra menkos meniškos vertės, tačiau tuo laiku geresnių už jį "eilėdaryų"—anot jo paties išsireiškimo—nei nebuvo.

Kudirka—Džiovininkas

Bet neilgai daktarui teko džiaugtis savo profesija, kuriai tiek daug metų jisai rengėsi—vos trejetą metų. 1893 m. jo sveikata žymiai pašlijo, nes džiova jau buvo apėmusi visą organizmą. Gydytojai jam patarė išvažiuoti kur nors į sanatoriją gydytis. Kudirka vienok nenorėjo mesti savo numylėto žurnalistikos darbo. Jisai suprato esąs centrinė spyruoklė viso Lietuvos švietimo darbo. Be to, važiuoti kur nors gydytis—reikėjo pinigų, gi jo kišenė buvo apytuštė: nedaug savo praktika uždirbo, turėjo nemažai skolų grąžinti ir dar švietimui aukoti. Taigi nors klupdamas dar šiaip taip šakiuose vertėsi gydytojo praktika iki 1894 m. pabaigos. Galiau išvyko į Jaltos sanatoriją (į Krymą) gydytis, savo vietoj palikęs dr. J. Staugaitį.

Tačiau neilgai jisai gydėsi Jaltoj: pritrūko pinigų ir sekamų (1895) metų gegužės mėn. jisai iš ten sugrįžo. Tik jau nevažiavo į Šakius prie savo praktikos, bet į Naumiestį ir apsigy-

veno pas Valeriją Kraševskienę, kuri ten turėjo kolonijalių daiktų krautuvėlę, ir kone iki mirties ten gyveno. Kodėl jisai negrįžo į Šakius gydytojauti, sunku pasakyti. Kai kurie jo artimieji sakydavo, būk daktaras Staugaitis nesutiko pasitraukti iš vietos, kuriai jį Kudirka laikinai buvo palikęs, o kiti vėl teigė, kad pats Kudirka nenorėjęs grįžti į Šakius todėl, kad norėjo būti arti Valerijos Kraševskienės (Olechowskiūtės), kurią mylėjęs ir tik nevedęs todėl, kad sirgęs džiova. Pats Kudirka niekam nėra šio klausimo aiškinęs, tad spėlioti galima vienaip ir kitaip. Vasarai atėjus jisai išvažiavo į Plokščius, pas teisėją Petrą Kriaučiūną. Čia jisai ilsėjosi ir kiek galėdamas gydėsi. Liepos mėn. žandarai jį areštavo Kriaučiūno namuose, bet išlaikę pusantros savaitės Kalvarijos kalėjime paleido.

Jo išlaisvinimu daugiausia rūpinosi Valerija Kraševskienė. Jos garbei jisai tada parašė jausmingas eiles:

VALERIJAI

Kada mane ištiko likims raudulingas,
Kada dvasią prislėgė nelaimių klampynė,
Rankas buvau nuleidęs . . . Tareĩ man: Tėvynė
Žiūri į tave, kelkis—tu jai reikalingas!

Kad tyčiojos iš manęs svietas nedėkingas
Ir, manęs nesupratęs, man širdį sumynė,
Rengiausi prakeikt viską . . . Nuo to mane gynė
Priminims tavo: Da tu draugijai skolingas!

Aš kėliausi ir dirbau. Kad dėl neteisybės
Pakliuvau į žabangas, netekau liuosybės,
Kada mane teriojo priešai užsigulė . . .

Per tave man nušvito kalinio tamsybės,
Kaip angėls sargas mane raminaĩ . . . Bičiule!
Palaiminta būk!

20. IX. 95 m.

Nors Kudirkos darbai žandarams galėjo būti ir be to žinomi, bet dr. J. Bagdonas, Kudirkos amžininkas, teigia, kad dėl šio (antrojo) arešto žymi kaltės dalis puola ir ant "Apžvalgos," kuri savo išspausdinta satyra iššifravo Kudirką dirbant slaptoje lietuvių spaudoje, o kas tikrai dalyvavo draudžiamos spaudos platinime, tas valdžios akyse jau buvo ir socialistas. Socialistu, žinoma, Kudirka niekad nebuvo, bet "Apžvalga" savo rašiniu, kaip pirštu, parodė Kudirką valdžiai.

Jeigu buvo pamato kaltinti Kudirką esant bailiu ir karjeristu jo pirmojo arešto laiku, tai dabar tokių priekaištų jam nebuvo galima daryti. Savo gyvenimo sutemose, kada jau jisai, anot jo paties išsitarimo, buvo "apsuptas piktesnių profesoriaus Kocho žandarų" (džiovos bacilių), negu caro žandarai, jisai laikėsi tikrai drąsiai, vyriškai. Bijoti jam nebuvo ko, nes jo gyvenimo žvaigždė jau slinko link horizonto . . . Iš Kalvarijos kalėjimo tėvas parsivežė jį į savo

*Uždrausta 1865 m. rugsėjo 13 d.

**Didžiumą tų gaidų tvarkė lenkai kompozitoriai, Kudirkos draugai, nes pats Kudirka menkai pažino muzikos teoriją ir techniką.

namus, kur buvo pasikvietęs Vilkaviškio apskrities viršininką (načalninką) ir apskrities gydytoją-dvarininką Chlebinskį, kad šiuodu perkaltų jo "paklydusį" sūnų. Į načalninko grąšinimą, kad jį vėl gali išvežti į kalėjimą, jeigu nesiliaus dirbęs priešvaldiško darbo, Kudirka atsakė: "Ne, jau dabar taip neveš, dabar jau mane veš su lova." O daktarui Chlebinskiui drašiai atrėžė: "Ateis laikai, tiesos žodis karalius nuo sostų nuvers, jų karūnas sumins po kojų. Lietuva žydės! Nebus šitaip, kaip dabar, nebus tokios nelygybės. Kam tau dvaras reikalingas? Esi daktaras—kokiuos kambarius tavo dvare moterys vaikus gimdo? Kaip augina? Kaip gyvačiukai nuogi po šaltas grindis šliaužioja. Ateis laikas, dvarai bus išdalinti tiems, kurie patys juos dirba... Tu dar to sulauksi..."

Savo seserei Jonieškai, klausinėjusiai jį apie jo slaptą darbą, Kudirka taip atsakė: "Žinai, tu dar jaunutė, visko aš tau išpasakoti negaliu, tik kelis žodžius pasakysiu; tu jų neužmiršk. Ateis tokie laikai, kad maskoliaus čia nebus, bus Lietuva, bus lietuviški valdininkai. Kai dabar nueini į kromelį ko nusipirkti, tai viršų parašyta rusiškai, o paskui bus lietuviškai. Tai tada suprasi, kokius aš darbus dirbau." Net V. Kapsukas-Mickevičius, kuris nekartą gana aštriai kritikavo Kudirką, kaip tautininką, pasakė, kad jisai "kėlė kultūrą visose srityse, kovojo už liaudies ir tautos teises tautiškai, tačiau ne šoviniškai, demokratiškai kryptimi." Veikiausia, sekdamas Kudirką-Kapsą—V. Mickevičius ir pats pasivadino Kapsuku.*

Kiek pasilsėjęs tėviškėje Kudirka išvažiavo į Naumiestį, bet jau ligonių daugiau nebegydė, užsiėmė vien tik jo numylėtu literatūros darbu—"Varpu" ir "Ūkininku." Sveikatai einant menkyn, 1895 m. rudenį jisai ir vėl išvažiavo į Krymą gydytis, šį kartą į Sevastopolį. Tačiau sekamų metų pavasarį grįžo į Naumiestį, nes jo pinigai išsibaigė. Draugai matydami jį einant silpnyn, sudėjo kiek pinigų ir pradžioj 1897 m. išsiuntė jį į Abaziją, Adrijos jūrų pakrantę (Austrijoje).

Pabaigos Pradžia

Iš Abazijos jisai grįžo tų pačių metų pabaigoj kiek stipresnis, tik labiau sumenkęs. Buvo visiems aišku, kad liga jau nebeišgydoma. Matė tai ir pats Kudirka, todėl jau daugiau gydytis

*V. Kapsukas nutraukė ryšius su varpininkais 1904 m. Socialdemokratai pasitraukė nuo varpininkų 1896 m. ir įkūrė Lietuvos socialdemokratų partiją. "Draugo" organizaciją, įkurtą V. Kapsuko 1904 m., socialdemokratų partija asimiliavo (priėmė į savo tarpą), 1905 m. pabaigoj.

niekur nei nevažiavo. Ramino savo skausmą daugiausia morfina ir kitais narkotikais. Pasišalinus iš "Varpo" redagavimo Jonui Kriaučiūnui (dėl vokiečių policijos persekiojimo), redakcijos darbą paėmė patsai Kudirka. Vienok iš lovos jau veik nebekėlė: rašė ar tai gulėdamas ar sėdėdamas lovoje. Kraševskienė ne tik tai kad jį ligino, bet rūpinosi ir rankraščių bei korrektūros Kudirkai pristatymu. Darbas buvo ypatingai sunkus, nes caro žandarai sekė kiekvieną pas ligonį atsilankiusį žmogų. Nors mirtinai sirgdamas, jisai vistiek buvo caro valdžiai pavojingas. Nearestavo jį tik tai todėl, kad jisai sunkiai sirgo. "Varpas" jam buvo visas gyvenimas, taigi užmiršęs savąjį skausmą—tik jam dirbo ir jam gyveno.

Kaip sunku buvo Kudirką atlankyti net jo draugams, galima matyti kad ir iš šio vieno pavyzdžio, kai jį norėjo atlankyti keli Kauno gubernijos jaunesnieji inteligentai. Studentai persirengę šakiuose kaimiečių rūbais, kad žandarai juos nepastebėtų. Per studento A. Daniliausko protekciją pas apskrities viršininką, kurio sūnų Daniliauskas mokė, jiems buvo leista pasilikti Naumiestyje 12 valandų. Patį apsilankymą J. Butėnas aprašo sekamai:

"Kad nekristų didesnis įtarimas, reikėjo vaikščioti iškrikus. Daniliausko patarti, jie vaikščiojo po krautuves neva šio to pirkti ir tuo būdu užėjo į Kraševskienės krautuvę. Tenai jie buvo įleisti į Kudirkos kambarėlį salkoje. Pasirodė, kad Kudirka guli ir rašo iš lauko užraškintas. Dėl ko? Nagi, kai žandarai atsibeldžia kratos pas jį daryti, tai jam nereikia pačiam keltis atidaryti durų; o kol žandarai suranda savininkę, kol ji ateina atrakinti, jisai gali įtariamus dalykus sudeginti. Daniliauskas pirmiau įėjo vienas ir po kiek laiko pranešė, kad Kudirka nori svečius priimti apsirengęs ir, be to, turįs morfinos paimti, nes esąs labai silpnas ir be morfinos negalįs ilgiau kalbėti." ("V. Kudirka.")

Šių lankytojų partijoj buvo penki žmonės, tarp kurių radosi Povilas Višinskis, Petras Avižonis ir Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. Ji ir aprašo šį pasikalbėjimą. Be kitų dalykų Kudirka pasakęs:

"Žandaras Vonsiackis*) išblaškęs, išžudęs geriausius Suvalkų gubernijos žmones. Mes, suvalkiečiai, kėlėm iki šiol viso mūsų judėjimo našta. Netrukus ji nukris ant jūsų, kauniečiai, —kalbėjo, matyti, savo žuvusią sveikatą minty turėdamas. Dar toliau pažvelgęs į ateitį matė

*Marijampolės žandarų viršininkas. Nušautas 1910 m. Radome, Lenkijoje.

mūsų tautai nesiliaujančias kovas. — Jei teks jums kada rusų valdžia nusikratyti, turėsite dar sunkesnę kovą, kol savo juodųjų nenugalėsite... —čia turėjo galvoje kunigus. ("Jubil. 'Varpas', 1924 m.)

Užklaustas, kodėl dulkėtam mieste, o ne sodžiui gyvena, paaiškino, jog galėtų prie tėvų gyventi, bet iš to kiltų daug nepatogumų: žandarai galėtų kiekvieną jo žingsnį sekti, trukdytų redagavimo darbą, o kito žmogaus tam darbui jisai nenumatęs. O be to, žandarai dar galėtų ir jo namiškius kuo nors įtarti.

Nors 1897 ir 1898 m. Kudirka jau gulėjo mirties patale, bet tais dvejiems metams jisai parašė daugiau, negu kuriais kitais. Jisai ne tik kad daugiausia dirbo "Varpui," bet dar išvertė Dygasinskio "Žvirblius," Vroblevskienės "Narimantą," Mickevičiaus "Vėlines," Šilerio "Orleano Mergelę" ir "Vilių Tell," Slovackio "Mindaugį" ir originaliai parašė "Cenzūros Klausimą" ir "Vilkus." 1898 m. jisai parašė ir sukomponavo savo "Tautišką Giesmę," kuri buvo išspausdinta tų metų "Varpo" 6 nr. Ši giesmė vėliau tapo pavadinta Lietuvos himnu ir dabar giedama, kaip tokia.*)

Tas parodo, kad savo gyvenimo saulėleidy, sveikatai gėstant, Kudirka labai daug dirbo. Ne stebėtina todėl, kad jisai taip aštriai smerkė ištįžėlius-tinginius inteligentus, kurių pagalbos švietimo darbe jisai tikėjosi, bet nesulaukė. 1898 m. suėjo 10 metų nuo "Varpo" įsteigimo. Kudirka kvietė visus senuosius jo bendradarbius ką nors specialiai parašyti jubiliejiniam leidiniui. Bet pagalbos nesulaukė ir jam veik vienam teko visą laikraštį prirašyti. Šiame jubiliejiniame num. jisai išspausdino ir savo "Tautišką Giesmę." Dėl tokio apsilėidimo jisai lietuvių inteligentus pavadino "mandarinais." Jisai rašė: "Vieni, beragaišiaudami, išbėginėjo į Mąskoliją auginti maskoliukus ir šviesti visokias prispaudėjų pakampes spinduliais, pavogtais nuo savo tikros tėvynės; kiti, neva užsilikę, tapo tokiais minkštaduoniais, jog nuo tėvynės balso slepiasi po pačios sijonu, arba vinto trukšme apsimeta negirdį. Renegatiškas užsikreipimas inteligentų, aišku, pakirto 'Varpui' sparnus ir tobulinimą jo sutrukdė. Tokiame stovyje rado 'Varpą' dešimtmetinės sukaktuvės."

Jo "Tautiška giesmė," himnas, skamba sekamai:

*)Minėtini dar ir šie anksčiau parašyti jo kūrinių: "Tiltas," "Kanklės" (du muzikos tomeliai), "Tiesos Eilėms Rašyti," "Laisvos Valandos," eilių rinkinėlis, "Pabaigtuvės" ir "Viršininkai." Vertimai: "Rusvos Dulės"—M. Radzevičaitės, "Kainas"—Byrono, "Keistutis"—A. Asnyko ir "Vaidilos Apsysaka"—A. Mickevičiaus.

Lietuva, tėvyne mūsų, tu didvyrių žeme,
Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia.
Tegul tavo vaikai eina vien takais dorybės,
Tegul dirba ant naudos tau ir žmonių gėrybės.

Tegul saulė Lietuvoj tamsumas prašalina,
Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius teldi.
Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos vienybė tezydi.

Mikas Petrauskas apie Kudirkos muziką teigia sekamai: "V. Kudirkos rolė muzikos srityje būtų visai be vertės, jeigu ne jo pajauta, kurią jisai, matomai, turėjo iš prigimimo." Apie himno kompoziciją Petrauskas teigia: "Pirmoji himno dalis yra visai identiška Metfesselio dainai—'Studentų daina'. Tą dainą dainuodavo anais laikais Slowianskio choras ir Kudirka ją galėjo girdėti. Antra dalis po įtaka muzikos iš Moniuskos operos Halka—'Po Nieszporach'.")

Mirties Glėbys

1899 m. lapkričio 16 d., 6 val. vakare, mirė Vincas Kudirka, nesulaukęs pilnai nei 41 m. amžiaus! Palaidotas tapo, palydint 30-40 žmonių, Meistų kapinėse (Naumiestyje.***) Prieš miriant, giminės jam įkalbinėjo atlikti išpažintį, grąšindami, kad "nepriims į kapus, palaidos patvoryje, kur kiaulės jį išknis." Į visus tuos siūlymus ir grąšinimus Kudirka su pašaipą atsakydavo: "koks gi pūvančiam lavonui skirtumas, kur jį palaidos." Tačiau paskutinę gyvenimo minutę, kada Kudirka jau buvo be sąmonės, —Valerija Kraševskienė pašaukė kunigą, kuris su Kudirka jau negalėjo susikalbėti. Suteikęs "paskutinį patepimą," kunigas išėjo. Kudirka mirė kunigui dar nebaigus savo darbo.***)

*)"Jaunoji Lietuva," 1915 m. sausio nr.

**)Apie pačią Kudirkos mirtį Julius Butėnas savo knygoje rašo sekamai:

"Dr. K. Grinius, atvažiuavęs į laidotuves, iš V. Kraševskienės pasakojimo (Jub. Varp. 1924) suprato, kad V. Kudirka apsinuodijo morfina. Mat, iš vakaro buvo parnešta 12 miltelių morfinos; mirties dieną iki 2 val. po piet, esą buvo suimta tik 3 milteliai, ir turėjo likti dar 9. Po piet tą dieną apie 2-3 val. V. Kraševskienės buvo išėita į Sirvintą; namie pasiliko V. Kudirka ir tarnaitė, kuri nė neapsižiūrėjo, kai daktaras pradėjo visiškai silpnėti. Valerija (Kraševskienė), pamačiusi visus tuščius popierius, iš karto suprato, kad, greičiausia, Vincas buvo paėmęs kokius 9 davinčius. Ji neabejojo, kad jau miršta, ir Krūzaitienei liepė duoti telegramą. Dr. J. Staugaitis prileidžia, kad V. Kudirka galėjo pagreitinti savo kančių galą, nes, kaip gydytojas, puikiai suprato, kad jau pagyti nėra mažiausios viltelės. Jis visą laiką rūpinosi įvykdyti paskutinį savo sumanymą—išleisti skyrium, sutvarkyti savo kai kuriuos raštus. Dabar jau taitai buvo padaryta, o daugiau ką dirbti nebegalėjo." ("Vincas Kudirka.")

****)...V. Kudirkai mirus, jo sesuo Jonieška Grigaitienė buvo nuėjusi pas tą patį kun. K. Kudirką (kuris buvo Vincui mirštant pašauktas—A. P.) teirautis, kaip ten iš tikrųjų buvo: atliko Vincas paskutinę išpažintį ar ne?

Dr. J. Staugaitis savo pareiškime šiuo klausimu sako, kad jo giminės ir draugai buvo iš anksto susitarę pakviesti kunigą Kudirkai jau baigiantis, nes kol buvo sąmoningas—jisai nesutiko kunigo priimti. Tai daryta todėl, kad kunigai leistų lavoną laidoti oficialėse kapinėse. Laisvų kapinių tuo laiku dar nebuvo.*)

1902 m. jo draugai, surinktom aukom, pastatė ant jo kapo paminklą, kuriame įrašė paskutinį jo Tautiškos Giesmės posmą:

Tegul saulė Lietuvoj tamsumas prašalina
Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi,
Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos vienybė težydi.

Naumiesčio policijos viršininkas Gorelovas įžiūrėjo tuose žodžiuose „priešvalstybiškumą“ ir 1903 m. pradžioj įsakė šaltakalviui juos iškirsti.

Prieš tokį velionies kapo išniekinimą *neprotestavo* Naumiesčio klebonas kun. Oleka, nors turėjo teisę ir pareigą tai daryti.

Galiau 1934 m., sukakus 35 metams nuo Kudirkos mirties, Lietuvai jau esant nepriklausomai, ten tapo pastatyta naujas paminklas, o patsai miestas, jo pagerbimui, pavadintas Kudirkos Naumiesčiu. Jo Tautiška Giesmė—„Lietuva, tėvynė mūsų“—pirmą kartą tapo choro sudainuota Vilniuje per viešą lietuvių vakarą 1905 m. vasario 6 d. ir nuo tada vadinama tautišku himnu. Jo pastangomis įsteigti laikraščiai—„Varpas“ ir „Ūkininkas“—išsilaukė iki spaudos grąžinimo (1904 m.), tik jų linija po Kudirkos mirties buvo aiškesnė ir griežtesnė. Į jų bendradarbių skaičių įstojo būrys jaunesnės kartos vilniečių ypatose V. Kapsuko-Mickevičiaus, J. Biliūno, V. Požėlos, S. Kairio, A. Janulaičio ir kitų.

1906 m. sustojo ėję užsienyje „Varpas“ ir „Ūkininkas.“ Tais metais Jonas Vileišis pradėjo leisti „Lietuvos Ūkininką“ Didžiojoje Lietuvoje. Gi varpininkai-demokratai susibūrė į Lietuvos demokratų partiją ir šliejosi daugiausia prie „Vilniaus žinių.“ Kairesnieji gi varpiečiai, vedami V. Kapsuko-Mickevičiaus, jau 1904 m. buvo pasitraukę iš „Varpo“ ir įsikūrę savo socialistam artimą laikraštį „Draugą.“ Vėliau dalis draugiečių susiliejo su Lietuvos socialdemo-

Kunigas patvirtinęs, kad Vincas buvo jau be sąmonės ir kad su juo susikalbėti ir jo išpažinties klausyti nebuvo galima... tada kun. K. Kudirka ir suteikė jam paskutinį patepimą.“ (V. Kudirka—Jul. Butėnas.)

Kun. Konstantinas Kudirka bendravardis, bet su Vincu ne giminė.

*„Daktaras Vincas Kudirka religiniu atžvilgiu buvo indiferentas, laisvamaniš. Jis jokių konfesinių reikalavimų nepildė: bažnyčion nevaikščiojo, išpažinties nėjo, šventųjų paveikslų pas save nelaikė.“ (Dr. J. Staugaitis, „Liet. žin.“ 1935 m. 91 nr.)

kratų partija, o dalis nuėjo prie demokratų liaudininkų.

Vincas Kudirka, kaip žmogus, buvo labai linksmo būdo. Gyvu sąmojom, humoru, anekdotais ir dainomis—jisai mokėjo pajvairinti bile kokią kompaniją. Politiniai jisai buvo pažangus tautinis demokratas-liberalas. Tuo laiku tautinis mažumų judėjimas didžiojoje Rusijos imperijoje, kova prieš caristinę priespaudą, prieš visokios pažangos slėgimą—esmėje buvo *revoliucinė* kova. Taigi ir Kudirka, ta pačia prasme, buvo to laiko revoliucionierius.*

„Varpo“ Visuomeninė Reikšmė

„Varpas“ suspietė į save apie 150 bendradarbių, pasauliečių inteligentų, be atsitiktinai ten pakliuvusių 3-4 kunigų. Pats vienas „Varpo“ ekzistavimas jau buvo politinis, revoliucinis faktas rusų valdžios akyse. „Varpo“ nusistatymas

Namelis, kuriame V. Kudirka mirė.

į rusų valdžią buvo griežta, veikli opozicija. Jisai drąsiai kėlė visas valdžios neteisības, daromas lietuvių tautai skriaudas, nušvietė vyriausybės rusinimo politiką Lietuvoje visose kultūrinio gyvenimo srityse. Apie jokių kompromi-

*„Užtat kas ištikrųjų nori susipažinti su Kudirka, patariame jo paties raštus skaityt. Juose, be abejonės, ir darbininkas ras sau nemažai peno ir naudos, norint Kudirka toli nebuvo mūsų žmogus: socializmas nuo jo atkrisdavo, kaip žirniai nuo sienos. Jis—lietuvių buržuazijos ideologas. Vienok gyveno tokiu laiku, kuomet ta buržuazija tik pirmuosius nedrąsius žingsnius žengė, iš visų pusių buvo varžoma, persekiojama ir niekinama, išnaudojama ir temdinama; dėlto pas jį ras skaitytojas ne vieną skaudų smūgį įvairiems žmonių skriaudėjams ir tamsybės apaštalams, kurie tankiai yra da didesni darbininkų skriaudėjai ir temdintojai. Pas nieką nerastie geriau nupiešta to 'tautos žiedo'—inteligentijos, kaip pas Kudirką, ir nieks taip nepliekia jos šaižiu savo satyros botagu, kaip jis. Jis—puikus publicistas, kad ir ne mūsų idealais vedinas; jis—įžymiausias varpininkas ir labiausia atsidavęs savo idėjai visuomenės veikėjas; jis puikus vertėjas ir humoristas satyrininkas; jis geras poezijos žinovas, ir jo 'Teises eilėms rašyti' turi pažinti visi mūsų poetai... Jo raštuose geriausia atsimuša jo gyvenama gadynė...“ (V. Kapsukas, „Naujoji Gadynė“ 1916 m. 5 nr.)

sus su valdžia, ar apie taiką su ja sugyvenimą, varpininkai visai nemanė. Pradėjus valdyti Nikolajui Antrajam, "Varpas," nelaukdamas jokių ypatingų atmainų valdžios politikoje, šaukė: "Mums lieka tik kova, kova ir kova iš visų pajėgų su rusų biurokratija."*)

Apie "Varpo" visuomeninę reikšmę prof. V. Biržiška taip sako:

"'Varpo' užsimojimas patraukti prie aktyvaus darbo visą pasaulinę lietuvių inteligentiją, apskritai, pavyko. Jo bendradarbių tarpe randame daugelį tokių, kurie kitomis aplinkybėmis lietuviškam darbui gal būtų visiškai žuvę. Kitiems jų bendradarbiavimas 'V.' buvo tik tam tikra evoliucijos stadija—iš 'V.' vieni nuėjo į kairę, kiti į dešinę . . . Bet, apskritai, veikdamas visus inteligentus, tiek palankius, tiek nepalankius 'V' orientacijai, žurnalas suvaidino žymiausią vaidmenį visuomeniniame Lietuvos gyvenime, padėjo bręsti politinei ir visuomeninei Lietuvos orientacijai, idėjiškai pagilino tą diferenciją, kuri pačiose Lietuvos gyvenimo gelmėse jau nuo seniau pradėjo bręsti. Tačiau svarbiausią vaidmenį 'V' suvaidino lietuvių publicistikoj ir literatūroj, įtraukęs į literatūrinį darbą daugelį tokių žmonių, kurie pirma niekur niekam nieko nebuvo rašę."

Kudirka buvo vienas pirmųjų lietuvių, skelbusių nepriklausomos Lietuvos idėją. 1896 m. "V" 1 nr. jisai sakė, kad "Lietuva pati valdys save, išsiliuosavus iš svetimtaučių jungo." Tačiau tai nebuvo visų varpininkų-demokratų tokia platforma. Jie, bendrai, reikalavo tikrai plačios autonomijos Lietuvai, kad lietuviai galėtų laisvai ekonominiai ir kultūriniai augti.**)

Tautinis himnas, "Lietuva, tėvyne mūsų," yra ne tik vieno Kudirkos, bet ir viso laikotarpio ideologijos sintetinis šūksnis. Romantinis "Aušros" idealizmas, skatinąs semti stiprybę iš didvyriškos praeities, ir pozityvistinis realizmas, liepiąs dirbti Lietuvos naudai, apšvietai ir žmonių gerovei,—čia skelbia tautinės vienybės ir

darbo reikalą.*) Klasių kova tautos viduje Kudirkai buvo svetimas, nesuprantamas dalykas. Jisai buvo tautinės vienybės obalsio skelbėjas:—"Vardan tos Lietuvos vienybė tezydi."

Mirdamas Kudirka paliko nemažą savo literatūrinį darbą lobyną. Jo publicistinių raštų didžiulia tilpo "Varpe," kaip politiniai feljetonai, po bendra antrašte—iš pradžios "Iš Tėvyniškos Dirvos," o vėliau "Tėvynės Varpai." Kudirka buvo pirmas lietuvių kompozitorius, pirmas satirikas ir pirmas plataus masto publicistas, nors nei literatūrinį, nei muzikalinį šedevrą jisai ir nesukūrė. "Varpas" buvo pirmas laikraštis, įvedęs modernišką lietuvių kalbos rašybą. Reikia atminti ir tai, kad visuomeninį darbą Kudirka galėjo dirbti tikrai laisvomis nuo savo kasdieninio darbo valandomis: anksčiau kaip studentas, o vėliau kaip gydytojas. Tik paskutiniu du metu prieš mirtį jisai pilnai pašventė visuomenės darbui. Bet tada jau gulėjo mirties patale; jėgos ir energija jau buvo pusėtina išsekę. Todėl kainuojant visa tai reikia pripažinti, kad Vincas Kudirka buvo nuosirdus savo darbo darbininkas, taurus idealistas ir pasišventęs Lietuvos švietėjas. Savo sunkiu darbu jisai pilnai išpirkio jaunystės nuodėmes. Mirus Kudirkai, lietuvių tautinė srovė neteko vieno uoliausių savo darbininkų.

Klaidos Atitaisymas

Pirmojo šio straipsnio daly "Šviesos" 1 nr., 11 pusl., antrojo špalto, 4-toj eilutėj nuo viršaus išspausdinta—"J. Buivydas." Turėtų būti—Julius Butėnas.

LITERATŪRA

- "Vincas Kudirka," Julius Butėnas.
- "Vincas Kudirkos Raštai," redaguota Juozo Gabrio, 6 tomai.
- "Vincas Kudirkos Jubiliejinis Varpas," 1924 m.
- "K. Griniaus Jubiliejinis Varpas," 1926 m.
- "Lietuvos Darbininkų Kovos Istorija," Z. Angarietis.
- "Lietuvių Tautos Atgimimo Socialiniai Pagrindai ir 'Aušros'-'Varpo' Gdynės Socialekonominiai Raštai," Albinas Rimka.
- "Naujoji Lietuvių Literatūra," V. Mykolaitis-Putinas.
- "Literatūros Etiudai," V. Mykolaitis-Putinas.
- "Kultūra," 1930 m. 1 nr., V. Biržiška.
- "Lietuvių Literatūros Vadovėlis," V. Zajančauskas.
- "Kibirkštis," 1924 m. 2 nr., ir 1926 m. 14 nr., V. Kapsukas.
- "1928 m. Vasario 16," redaguota A. Marcinkevičiaus.
- "Jaunoji Lietuva," 1915 m. sausio mėn., Mikas Petrauskas.
- "Naujoji Gdynė," 1916 m. 5 nr., V. Kapsukas.

*"Naujoji Lietuvių Literatūra," V. Mykolaitis-Putinas.

*"Naujoji Lietuvių Literatūra," V. Mykolaitis-Putinas.

**Pirmoji politinė Lietuvos organizacija, ryškiai į savo programą įrašiusi Lietuvos nepriklausomybės idėją, buvo Lietuvos socialdemokratų partija. Ji tai padarė 1896 m. gegužės mėnesį Vilniuje. Tačiau kitais metais ji atsisakė nuo tos idėjos ir skelbė idėją federacijos su kitomis tautomis. Ji teigė, kad Lietuvai bus geriau susirius federatyviniais ryšiais su lenkais, latviais, estais ir kitais. ("1928 m. Vasario 16.")

JIE ŽUVO UŽ LIAUDIES LAISVĘ

Jų didelis žygis, jų didvyriška mirtis tarnaus pavyzdžiu, kaip reikia atlikti garbingas revoliucines pareigas

CHADŽI-MURAD MUGUJEV.

Japonijos generolas Igosuki ir jo štabas apsistojo nakvynei pačiame didžiausiame miestelio name, priklausančiam viršininkui, kuris pasitraukė kartu su Chinijos liaudies armija. Name dar buvo gyvenimo žymių: atsidavę pupomis, kampe gulėjo kūdikio vygė ir įvairių spalvų drabužiai. Prieangyje kareiviai atkasė ir išvilko vieną maišą ryžių, o kitą bulvių. Namas susidėjo iš trijų erdvių kambarių ir prieangio.

Viduriniame kambaryje apsistojo generolas, jo adjutantas ir divizijos štabo viršininkas; pirmame ir trečiame—pėstininkų dalių ir tankų pulko komandieriai; prieangyje kabojo divizijos vėliava ir stovėjo sargyba ir generolo pasiuntiniai. Po ilgų ir didelių mūšių už Yenmen perėjimą visi laukė ramios nakties. Japonai paėmė kalnų perėjimą. Chinijos armija pasitraukė. Japonijos komandieriai pažadėjo divizijai dieną poilsio ir laukė čia pribūnant Formozos Ketvirtos Divizijos į pagelbą bendram užpuolimui ant Shansi provincijos.

Apie 10 valandą vakare, kada generolas Igosuki jau buvo išklauses raportus atskirų komandierių ir sudaręs raportą korpuso vadui, kurį rengėsi pasiųsti į Tientsiną, pas jį į kambarį įėjo armijos majoras Osuma, komandierius žvalgų skyriaus.

—Kas naujo, gerbiamas majore? Kokios žinios? Kur randasi priešas?—Statė klausimus generolas Igosuki, prašydamas sėstis greta.

—Žinių daug, jūsų prakilnybė, priešas pasitraukė link Teichowo, apie tai aš pranešiu kiek vėliau, o dabar...—Majoro balso suskambėjo kas tai nemalonaus.

—Sakykite,—tarė generolas, pakėlęs akis.

—Tuoju reikia patikrinti tik gautą žinią iš vieno vietinio valstiečio chiniečio. Pranešimas svarbus ir patikrinimas reikalingas.

—Būtent?

—Man pranešė, kad name, kurį užima jūsų prakilnybė, pasitraukdami chiniečiai saperai užtaisė miną... Galimas daiktas, su laikrodžiu, nors jis nieko apie tokį mechanizmą nesakė. Mat, jis yra paprastas chinietis valstietis, todėl vargiai ir nusi-vokia ką nors apie laikrodinius mechanizmus. Reikia kuo greičiausiai apleisti namą, padaryti kratą ir sunaikinti miną.

—Bet gal tai yra paprasti melai?—tarė generolas.

—Nemanau. Tai tas patsai chinietis, kuris už miestelio pasitiko mūsų sargus. Jo suteiktos žinios apie priešo jėgas pilnai sutinka su mano žvalgybos parodymais. Kol kas nėra jokio pamato abejoti žinios teisingumui.

Generolas įsakė atsivesti chinietį.

Kur yra paslėpta mina, jaunas valstietis nežino, vienok jis kietai tvirtina, kad ji yra kur nors padėta šiame name.

—Ir ne viena... Pasitraukdami Chinijos kareiviai užkasė jų daugelyj namų. Jie labai džiaugėsi ir juokėsi kalbėdami, kad palieka japonams dovanas.

—O kodėl tu mums apie tai pranešei? Ar gi tu nenori pergalės savajai chiniškai armijai?—Klausė generolas atydziai akimis sekdamas jaunuoli.

—Mums, valstiečiams, vis tiek pat, kas bus kare pergalėtojais, — tvirtai atsakė jaunuolis.—Mes visas gyvenimas badaujame ir prie savų dvarponių viešpatavimo... Blogiau, kaip yra, jau nebus, o, apart to... —jis susilaikė ir pagalvojęs pridėjo,—jeigu namas sprogtų, tai jūsų kareiviai be jokio pasigailėjimo mus visus užmuštų. O aš noriu gyventi, aš visai nesenai apsivedžiau.

—Kaip tave vadina?—klausė nusišypsojęs generolas.

—Tan-Chi, iš giminės Tan-Chu,—atsakė chinietis, žemai nusilenkdamas ir ant pilvo kryžiavai sudėdamas rankas.

—Na, gerai! Jeigu tikrai šiame viršininko name bus surasta mina, tai aš tau duosiu pinigų,—tarė generolas.

Jaunas chinietis ir vėl žemai nusilenkė.

—Pas šiuos nelaimingus chiniškus gyvulius visiškai nėra supratimo apie savo tėvynę, patriotizmą ir tautines pareigas. Ir jie dar drįsta su mumis kariauti, atsisakyti nuo kultūros, kurią jiems neša imperatoriška Japonija,—tarė vienas pėstininkų pulko komandierius.

—Laukiniai!—atsakė jam generolas Igosuki.

Į kambarį įėjo majoras Osuma. Ant jo veido buvo džiaugsmo šypsena. Jis pradėjo:

—Mina apie 120 svarų surasta sienoj, ties lova gerbiamo generolo. Knatas nuo jos buvo išvestas per sieną į lauko pusę.

Generolo veidas išbalo ir rankos sudrebėjo. Pėstininko pulko komandierius atsisėjo ir nervingai ranka pervedė per plaukus. Kiti viršininkai nustebusiai pasižiūrėjo viens į kitą.

—Tai dar ne viskas, jūsų prakilnybė,—sakė majoras Osuma.—Saperai dar turi pamato manyti, kad šiame name yra ir daugiau minų.

Tan-Chi, neva nesuprasdamas japonų kalbos, stovėjo čia pat.

—Kaip jau sakė šis žmogus,—kalbėjo Osuma,—čia daugelyje namų yra padėtos minos, kurios gali greitai ir lengvai sprogti. Aš asmeniškai manau, kad šią naktį štabui reikia nakvoti kur nors laukuose, o rytoj gerai apžiūrėti namus.

Generolas susiraukė. Daug nemiegotų naktų ir nepertraukiančių mūšių nemažai jį nuvargino, jaknų liga ir 54 metų amžius jau gerai veikė jo sveikatą.

—Arba,—tęsė majoras Osuma,—jums ir štabui reikia pereiti į saugų kambarį, kuris būtų užtikrintas nuo sprogdimo.

—O kur yra tokis kambarys? Aš brangiai už jį užmokėčiau,—tarė generolas.

Osuma pažvelgė į apatiškai stovintį jaunolį chinietį ir tarė:

—Na, kad ir fanzų šio balvono, kuris nesenai apsivedė ir labai nori gyventi. Aš manau, kad jo lindynėj bus visai saugu.

—O-o-o! Tai puiki mintis. Įsakykit, brangusis majore, pernešti į jo kambarį mūsų daiktus. Prašau, ponai komandieriai, ir jus pas mane. Kad ir ankštai, bet saugiai, kaip nors sutilpsime,—kalbėjo generolas Igosuki.

—Mano kambarys nepatiks tokiems dideliems ponams. Aš turiu tik vieną kambarį ir prieangį,—greitai kalbėjo chinietis, kada jam pervedė į chinų kalbą generolo mintį.

—Nesibijok, Tan-Chi. Mes, japonai, žmonės tvirti, bet geri. Kas bijo ir mus gerbia, tam Japonijos kareiviai ir generolai nedarys nieko pikto. Priešingai, mes gerai tau apmokėsime už tavo ištikimybę. Eik pas savo žmoną, lai paruošią kambarį. Ei, pasiuntini Arisaki!—riktelėjo majoras Osuma vienam kareiviui.—Pasiimkite sau dar tris kareivius, eikite su šiuo žmogum ir paruoškite kambarį. Ten persikelia divizijos štabas. Atminkite, kad šį chinietį saugo mūsų imperijos vėliava.

Tan-Chi, jo žmona ir keturi kareiviai greitai ruošė kambarį. Namų savininkas prieš dievų atvaizdą sudegino kokių tai šakelių, kurios išdavė malonų kvapą. Kareiviai išsinešė į kiemą divonus ir atydžiai iš jų išmušė dulkes.

Tan-Chi žmona, mažai kalbanti, žemo ūgio moteriškė, užkūrė ugnį ir pastatė varinį virdulį su vandeniu. Už pusvalandžio Septintos Divizijos štabas jau buvo Tan-Chi fanzų. Tan-Chi atnešė iš pagrindžio gyvą paršiuką, kaip dovaną dideliems ponams.

Dryžuota Japonijos vėliava plevėsavo ant Tan-Chi durų. Štabo pasiuntiniai susigrūdė į prieangį ir žiūrėjo į jauną chinietę, kuri be pertraukos virė ir virė vandenį arbatai aukštiesiems viršininkams.

Oficieriai susirinko pas komandierių vakarienai. Čia buvo ir komandieriai 21-mo ir 27-to pėstininkų pulkų, komandierius tankų pulko ir generalio štabo pulkininkas

Išima, tik kelios dienos atgal atvykęs iš Japonijos.

Jis pasakojo apie paskutines naujienas Tokio miesto, apie padėtį Japonijoje, apie viską, kas tik interesavo aukštus divizijos komandierius, jau šeštas mėnesis esančius Chinijoje.

—Aš ne būsiu didelis optimistas, jeigu pasakysiu, kad už keturių mėnesių mes vėl susitiksime mūsų brangiojo sostinės ir pakelsime už pabaigą pergalingo karo stiklus ne pigaus gėrimo, o tikro francūziško šampano. Imperatorius ir Japonijos armija neįveikiami. Niekas neišdrįs neleisti mums padaryti su Chinija tą, ką mes norime. Amerika?... Anglija?... Ha-ha-ha!—Ir paniekinančiai baronas numojo ranka. —Ha-ha-ha... Jos mūsų bijo, jos nedrįs su Japonija kariauti... Visas pasaulis bijo Japonijos armijos, jau nekalbant apie bespėkę Chiniją. Šioj nelaimingoj šalyj greitoj ateityj visur plevėsuos Japonijos vėliava. Aš geriau už pilną sumušimą chiniškų gaujų, už Japonijos pergalę visame pasaulyje. —Garsiai sušuko baronas Išima, pakeldamas stiklą.

Tylus, ironiškas juokas perkirto jo kalbą. Pusiau pravertose duryse stovėjo chinietis Tan-Chi, laikydamas rankoje sunkų daiktą, įsuktą į skepetaitę.

Japonijos komandieriai pasisuko link jo.

—Ko tau reikia?—nepatenkintai klausė majoras Osuma, manydamas, kad Tan-Chi vėl pas jį atėjo su kokių reikalu.—Ateisi paskui. Dabar tu čia nereikalingas.

Tan-Chi šypsojosi, pakreipė galvą ir negarsiai, bet aiškiai japonų kalboje tarė:

—Paskui bus negalima... Paskui bus jau pervėlu—ir staigiai užsimojęs garsiai sušuko:—Daugiau jūs niekad nesusitiksime nei Chinijoje, nei Japonijoje!—Ir tiesiai po barono Išimos kojų metė bombą.

—Bu-ch-ch!

Trenkė baisus sprogimas. Baisi ugnis tryško į visas puses. Didelė jėga pakėlė baroną Išimą aukštai, o paskui bloškė ant majoro Osumos.

Sargai ir pasiuntiniai iš lauko pusės puolė į prieangį ir susikimšo. Iš kambario vėtėsi tamsūs ir kartūs dūmai. Kieme sutrimtavo nerimą. Iš visų pusių skubinosi ja-

ponų kareiviai ir viršininkai prie namo.

Jaunoji moteriškė, žmona Tan-Chi, staigiai pasisuko, pagriebė molinį indą ir apvertė ant ugnies.

—Grum!... Dum!... U-u-u-m!

Tartum baisi perkūnija trenkė ir sužabavo baisūs ugnies liežuviai. Fanzos sienos išsipūtė ir išlėkė į viršų. Kartu su namo stogu aukštai iškilo raudonai-mėlynai dūmai, o liepsnos liežuviai gaudė žmones plačiai aplinkui.

Chiniečiai sargai pranešė buvusios Raudonosios Armijos, o dabar vadinamos Aštunto Kelio Armijos štabui, kad Septintoji Japonų Divizija didžiausioj betvarkėj pabėgo iš miestelio Luchue ir naktį praleido ant upės krašto kalnuose.

Tolimesnis žvalgų tyrimas parodė, kad sprogime žuvo 19 Japonijos aukštųjų oficerių, komandierių, vienas generolas ir 38 eiliniai kareiviai. Už dienos Chinijos Aštunto Kelio Armijos politinio skyriaus viršininkas Fešane pranešė:

—Vardai didvyrių komunistų jaunuolių, draugų Tan-Chi ir Chi-Linu, savo liuosa valia išvykusių pastoti kelią Japonijos divizijai, niekad nebūs užmiršti. Jų didelis žygis, jų didvyriška mirtis tarnaus pavyzdžiu, kaip reikia atlikti revoliucines pareigas vardan savo liaudies, vardan savo gimtinės ir meilės prie jos.

Vertė D. M. Š.

Generolas Mola

Kai jis sėdėjo ten ir kam pakliuvo Mirties sprendimus pasirašinėjo; Ne žmogus, o siaubas tada jis buvo, Už jį, kaip žmogų, vien švarkas jo kalbėjo.

Ir kaip jis verktų arba juoktis dar galėjo; Toks žmoniškas buvo švarkas, iš medžiagos geros, Taip sumaniai žmonių rankų padirbtas, Kad tarsit tik tas švarkas žmogaus pareigas ėjo.

Ir kai nežinomas lėktuvas vieną dieną Į uolą trenkė ir subyrėjo, Niekas nežinojo kas jame žuvo;

Iki surado švarko skverną vieną, Iš ko generolą buvus atspėjo; Nes tik tas žmogiška jame ir buvo.

Johannes R. Becher.

PERŽVALGA IR KRITIKA

Mūsų Jaunimo Balsas

"The Voice of Lithuanian Americans", mėnesinis žurnalas, leidžia Lithuanian-American Publishers, pavienio numerio kaina 15 centų.

Senai svajotas ir ilgai lauktas Amerikos lietuvių jaunimo žurnalas anglų kalba pagaliau gimė. Pirmas numeris išėjo už gegužės mėnesį. Nesuvylė tu, kurie pasitikėjo mūsų jaunimu ir jam pagelbėjo finansiškai žurnalą išleisti.

Pirmas "Voice" numeris padarė labai gerą įspūdį į visus, kurie jį matė ir skaitė. Kaip savo technika, taip turiniu žurnalas turtingas—pirmas tos rūšies žurnalas ne tik lietuviuose, bet visose tautinėse grupėse Amerikoje. Pažangioji lietuvių visuomenė gali tuomi pasidžiaugti ir pasididžiuoti.

Leidėjai žurnalo tikslus suglaustoje formoje išdėsto sekamai:

Žurnalas kovos prieš fašizmą ir skelbs taiką, progresą ir demokratiją. Taigi, idealai kilnūs ir rėmtini. Tik reikia linkėti, kad mūsų jaunimas juos nuosaikiai pravestų ir jų nepamirštų.

"The Voice" stengsis supažindinti čia gimimus lietuvius su lietuvių tautos istorija ir tradicijomis; taip pat su Amerikos lietuvių gyvenimu ir organizuota veikla. Todėl pirmam žurnalo numeryje randame išsamų straipsnį apie paskutinę Lietuvos agresiją prieš Lietuvą ir gerą pluoštą pastabų ta pačia tema. Telpa du ilgoki straipsniai apie dvi didžiąsias lietuvių fraternalias organiza-

cijas, būtent, apie Lietuvių Darbininkų Susivienijimą ir Susivienijimą Lietuvių Amerikoje. Rašoma apie lietuvių atsižymėjimus sporte. Yra pora apysakų ir gražios poezijos. Ypatingai gražiai pirmą numerį papuošė savo piešiniais mūsų jaunas, bet gabus tapytojas Albert Pross.

Jau pirmas žurnalo numeris mums ryškiai parodo, kiek daug ir kokio gražaus talento randasi mūsų jaunime—rašytojų, artistų, poetų ir tt. Dar bar lieka "The Voice" išlaikyti ir plačiai paskleisti tarpe jaunimo. Šiame svarbiame darbe lietuvių senimas ir darbininkiškos organizacijos privalo ateiti jaunimui talkon.

Prekiautojai Liaudies Mirtimi

"Merchants of Death," parašė H. C. Engelbrecht ir F. C. Hanighen.

Šios stambios knygos autoriai atliko tikrai gražų ir garbingą darbą. Angliškai skaitantiems žmonėms jų pastangos davė į rankas labai reikalingų informacijų šaltinį.

Knygos pavadinimas pilnai atitinka jos turinį. "Merchants of Death," arba, lietuviškai, "Prekiautojai Mirtimi" duoda skaitytojui apie karo padargų ir amunicijos prekybos savininkus tokių informacijų, kokias retas kuris iš amerikiečių yra matęs, o dar mažiau su jomis susipažinęs. Pasak knygos autorių, kaip industrija, kaip visas gyvenimas pakilo iki nepaprasto masinio laipsnio, taip karai, taip žmo-

nių žudymas ir galabinimas įgavo baisų masinį pobūdį.

Ką gi vidutinis žmogus žino apie karo įrankių vystymą ir gerinimą? Ką gi mes žinome apie tai, kaip Amerikos, Vokietijos ir Francijos amunicijos magnatai—Du Pontai, Remingtonai, Maksimovai, Vickersai, Krupai, Schneideriai, Zacharovai ir jų satelitai susikrovė milijonus, pastatė milžiniškus amunicijos fabrikus, privertė diplomatus prieš juos keliais vaikštinėti?

Prekiautojai mirtimi — amunicijos ir karo pabūklų gamintojai — nepripažįsta jokių tautinių rubežių. Jie tuos žmonių žudymo įrankius parduoda visiems, kurie nori pirkti. Jie tunka tada, kai kur nors pasaulis dega, kai milijonai žūsta. O kai ramu, kai karo nesti, jie nerimsta, nes jiems biznis eina prastai; jie desperatiškai agituoja už prisirengimą prie karo. Nei moralybės, nei žmoniškumo klausimas karo įrankių gamintojams visai neapeina. Pavyzdžiui, kai 1879 metais ėjo didelis rusų-turkų karas, tai amerikinė dirbtuvė Remington sušilus gamino amuniciją ir šautuvus abiem kraštams. Ir abi šalys turėjo savo inspektorius dirbtuvėje, kurie dažnai susiedavo, pasikalbėdavo (p. 47).

Arba, pavyzdžiui, apie tą patį laiką Kuboje prasidėjo bruzdėjimas prieš Ispanijos prispaudą. Kubos revoliucionieriai pirkė šautuvus Amerikos Remingtono dirbtuvėje, bet dirbtuvės savininkai taip pat pardavė daug šautuvų Ispanijos valdžiai malšinimui Kubos sukilėlių (p. 48).

Labai vaizdžiai amunicijos ir karo pabūklų magnatų taktiką apibūdina jų pasielgimas per Amerikos Pilietinį Karą. Prieš karą valdžia buvo pripažinus netikusiais penkių tūkstančius šautuvų. Per savo agentą Arthur Eastman tuos šautuvus supirko J. P. Morganas, už kiekvieną šautuvą užmokėdamas po \$3.50. Kai valdžiai prireikė šautuvų, tai Morganas pasiūlė generolui Fremontui tuos šautuvus ir už kiekvieną gavo po \$22. Morganas už visus šautuvus valdžiai užmokėjo \$17,486, o nuo valdžios už juos gavo \$109,912 (p. 60). Be to, tie seni, surūdiję šautuvai buvo netinkami ir ne vienas Lincolno valdžios kareivių juos vartodamas neteko gyvybės. Kaip tik šitame Civilio Karo laikotarpyje pagelba panašių baisių suktubių prasidėjo klestėti Morgano bankiniai interesai.

Prekiautojai mirtimi labai artimai susiriję su valdžiomis. Jie išleidžia dideles krūvas pinigų papirkimui laikraščių. Pavyzdžiui, Du Pont kompanija kontroliuoja visus laikraščius Delaware valstijoje. Vokietijoje Kruppo interesai išleidžia tris dienraščius. Francijos didžiausias buržuazinis dienraštis "Le Temps" priklauso Schneiderio amunicijos interesams (p. 146).

Knygos "Prekiautojai Mirtimi" autoriai ypatingai gyvai piešia karo reikmenų gamintojų pasidarbavimą prieš Pasaulinį Karą ir karo metu. Vokietijos Kruppo fabrikai apginklavo Belgiją ir Italiją. Gi kare Belgija ir Italija kariavo prieš Vokietiją. Vokietijos kareiviai žuvo nuo vokiškų šautuvų. Austro-Vengrijos Skoda fabrikai aprūpino šautuvais Rusiją. Bet Rusija kariavo prieš Vokietiją ir Austro-Vengriją.

O ginklų ir amunicijos gamintojų pelnai iškilo į pačias padanges. Kruppo interesai per

tris pirmuosius karo metus pasidarė 66,000,000 markių gryo pelno; Austro-Vengrijos Skoda kompanija pelnė 11,325,000 markių ir Waffenfabrik Steyr — 14,269,000 markių; Francijos Schneider-Creusot interesai pelnė 10,405,000 frankų ir Usines Gaz kompanija — 11,536,000 frankų (p. 159). Karas buvo negirdėta amunicijos viešpačiams rugiapjūtė.

Knygos autoriai teisingai nemano, jog pačius karus sukelia amunicijos ir karo pabūklų gaminimo ir prekiavimo magnatai, nors, tiesa, jie prie to prisideda. Neigi jie yra patsai karų pamatas mūsų gadynėje.

Pasaulis, kuris pripažįsta karus ir tikisi karų, negali apseiti be bujojančios, progresuojančios ir aukščiausia pastatytos ginklų pramonės — sako autoriai. — Visos pastangos išrišti ginklų gamintojų problemą izoliacijoje (paskirai) — tautine ar tarptautine kontrole — beveik tikrai neturės pasisekimo.

Ginklų pramonė yra aiškiai ryškus naturalis mūsų dabartinės civilizacijos produktas. Dar daugiau, tai yra svarbus elementas chaose ir anarchijoje, kuri charakterizuoja mūsų tarptautinę politiką. Prašalinimui jos reikia sutverti tokį pasaulį, kuris galės apseiti be karų, išrišdamas savo skirtumus ir ginčus ramiomis, taikiomis priemonėmis. O tam reikalingas perdirbimas visos mūsų civilizacijos.

Tas, tačiau, nereiškia, sako autoriai, jog nieko nebereikia daryti, o tik sudėti rankas ir pasiduoti likimui. Priešingai, reikia kovoti prieš imperialistus, reikia kovoti prieš karus, prieš agresorius, prieš šovinizmą, už sumažinimą apsiginklavimo ir taip toliau.

Dangus vėl apsiniaukęs juodais karo debesiais — baigia savo įdomų veikala "Prekiautojai Mirtimi" Engelbrecht ir Hanighen — ir Keturi Ritieriai vėl pasirenge lėkti, palikdami sunaikinimą, kentėjimus ir mirtį savo kelyje. Karai yra žmogaus padaras ir taika, kada ji ateis, bus žmogaus padaras. Karo ir ginklų gamintojų mestos kovos pirštinės negali nepaisyti joks civilizuotas žmogus.

Geras Leidinys

PROŠVAISTĖ, Literatūrinis Rastų Rinkinys. Kaunas, 1937. Autorių leidinys. Pustl. 151. Kaina 2 litai.

Ši knyga arba vienkartinis žurnalas, knygos formoje, pateko į mano rankas netikėtai. "Prošvaistė" atrodo lyg ir būtų "Literatūros" (kurią fašistų cenzūra pasmaugė) įpėdinė. Tiesa, ne tokia drąsi, ne tokio plataus pasišovimo, kaip buvo "Literatūra," savo dvasia labai anai artima. Leidėjai vadina "Prošvaistę" almanachu ir savo įžangoje sako:

"Šiame rinkiny susitelkusieji, neakcentuodami jokio apibrėžto ideologinio momento, siekia tik vieno: pagilinti mūsų literatūrinį gyvenimą. Jeigu jų pastangos ras skaitančiojoje visuomenėje pritarimo — almanacho leidimą jie tęs ir ateityje."

Šiame "Pr." leidinyje telpa: "Jenerolo Tėvas," ištrauka iš apysakos (Vincas Krėvė); "Prakeikimas," "Bangų Barami," "Ant Laukinio Žirgo," eilėraščiai (Salomėja Neris); "Rašytojas, Kuris Išivaizdavo," apyskaitė, Karsokienės vertimas (Maksimas Gorkis); "Susitikimas," eilėraštis (Kazys Boruta); "Skurdas," eilėraštis (St. Anglickis); "Mirties Laukai Ties Vardūnu," išpūdžių žiupsnys (Antanas Venclova);

"Du Eilėraščiai" (be autoriaus vardo); "Dailininkas Architektorius Vladimiras Dubeneckis," trumpa biografija (Paulius Galaunė); "Vargo Daina," "Buvusiam Draugui," du eilėraščiai (Juozas Kruminas); "A. Vaičiulaičio 'Valentina'," kritika Vaičiulaičio vėliausios apysakos (K. Korsakas-Radžvilas); "Karūna Be Karaliaus," kritika Liūdo Dovydeno romano "Broliai Domeikos" (M. Kemšys); "En Face ir Profiliu," kritika A. Alanto-Jakševičiaus raštų (A. Eidukas); "Smulkios Literatūros Bėdos," įvairios pastabos apie literatūrą Lietuvoj (Petr. Linonis).

"Prošvaistė" daro gero įspūdžio, gražiai literatūriškai (ir techniškai) apdirbta. Svarūs ypač kritikos straipsniai, kuriais jų autoriai bando parodyti Lietuvos skaitančiai visuomenei tuos tuštumus, tuos dvasios menkumus veikaluose, kuriuos fašistinės krypties kritikai jau spėjo apšaukti "šedevrais," "literatūros pažibomis," etc.

Amerikoj, matyt, "Prošvaistė" mažai prasiplatins. Tiesa, masiniam platinimui ji ir nėra paruošta—daugiau tai visuomenės daliai, kuri su kritikuojamųjų veikalų turiniu jau yra susipažinusi.

Linkime "Prošvaistei" išsieti periodiniai, o jei ne, bent dažniau! NDrs.

Vokietijos Žmonių Didžioji Tragedija

"Look Through the Bars," parašė Ernst Toller.

Tai buvo 1919 m. Vokietijos proletarinė revoliucija tapo sukriušinta. Ją sukriušino suvienytomis spėkomis Vokietijos buržuazija ir socialdemokratija. Bavarijoje Sovietinė valdžia tapo nušluota. Jos įkūrėjai ir dalyviai buvo arba nužudyti, arba atsidūrė už grotų. Tuo

laiku buvo nužudyti ir didieji Vokietijos proletariato vadai Rožė Luksemburg ir Karolis Liebknechtas.

Vienas iš tų "laimingųjų," patekusių į kalėjimą, buvo jaunas rašytojas-poetas Ernst Toller. Jis buvo narys Nepriklausomosios Socialistų Partijos ir Bavarijos "demokratinio" seimo, bet jis kovojo už proletarinę revoliuciją. Jį valdžia nubaudė penkerių metų kalėjimu.

Ir štai jis, sėdėdamas už grotų, rašė laiškus savo artimiesiems laisvėje, pynė eilėraščius, scenos veikalus, stebėjo gyvenimą ir besivystančią Vokietijos žmonių didžiąją tragediją. Iš kalėjimo jis išėjo 1924 metų liepos 16 dieną, išsėdėjęs visus penkerius metus.

Paskui tie jo laišškai ir eilėraščiai tapo surinkti ir išleisti knygos formoje. Tai nepaprastai knyga. Ji pasako labai daug apie tuolaikinę Vokietiją, apie jos kančias, apie jos socialdemokratinės vadovybės ruošimą dirvos ir tiesimą kelių dabartiniam fašizmui.

Kai skaitai knygą "Look Through the Bars" (žiūrint per Grotas) dabartinių Vokietijos ir pasaulinių įvykių šviesoje, tai stebėtis turi, kaip puikiai, tartum pranašiskai, Tolleris nuspėjo Vokietijos ateitį. Vienam savo laiške jis ir sako, kad ten, už grotų, žiūrėdamas per grotas, turėdamas laiko šaltai pagalvoti, jis gali gal geriau, sveikiau, blaiviau numatyti Vokietijos ateitį, negu tie, kurie blaškosi įvykių verpetuose.

Savo laiške Romain Rollandui 1921 metų gruodžio 15 d. Toller rašė:

Ne man galvoti apie greitą išėjimą iš kalėjimo Bavarijoje, kuri yra kolekcija kalėjimo kamerų. Respublikoje Kapistams bausmė dovanojama, dėvanota Respublikos priešams. Iš kalėjimo pa-

leisti nužudytojai Karolio Liebknechto ir Rožės Luksemburg, trijų dešimtų dviejų jūrininkų, Gustavo Landauer, bet kovotojai už socialinį teisingumą palikti kalėjime, o vidurinės klasės M. P. drįsta Reichstage vadinti mus "raudonaisiais žvėrimis." Vokietija, mano šalis, kurią aš myliu, neina prie dvasinio ir intelektualio atsištiegimo. Militarinis barbarizmas, korupcijos epidemija, liguistas troškimas naikinti jos kūną. Apgailėtinas pasidalinimas darbininkų judėjime. Sektantinis neapkentimas skirtingų nuomonių. Reakcija stiprėja...

O laiške tūlam K., rašytam 1922 metų liepos 2 d., Toller parodo, kaip Bavarijoje, pabaigoje 1918 metų, republikonai ir socialistai ministrai suorganizavo miliciją "neva gynimui respublikos," bet ją "iškėstomis rankomis pasitiko reakcinės grupės kaipo kontr-revoliucinį judėjimą prieš socialistinius darbininkus." Tai buvo pasamdytų razbaininkų armija. Socialdemokratai valdininkai provokatoriškais sumetimais paleido gaudus, būk komunistai maršuoja nuversti parlamentą, idant gavus priekabę sukriušintį proletarinį judėjimą.

Tollerio laišškai apie baisų terorą, kurį buržuazinė-socialdemokratinė valdžia buvo įvedus kalėjimuose prieš įkalintus darbininkus, ašaras traukia iš skaitytojo akių ir jo krūtinėje sukelia neapsakomą pasipiktinimą tais budeliškais valdovais. Kalėjimų viršininkai, ginkluoti kareivių uniformose žmogžudžiai, budeliai, nukankino šimtus geriausių kovotojų, kitus be jokio teismo sušaudė, viešai, oficialiai paskelbdami, jog jie "bandė pabėgti."

Tai ve kas paruošė dirvą Vokietijoje įsigalėjimui reakcijos, atėjimui kruvinojo fašizmo.

Šaukimas ALDLD Delegatų Suvažiavimo

DRAUGAI IR DRAUGĖS!

Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos Centro Komitetas nutarė šaukti ALDLD delegatų suvažiavimą penktadienį ir šeštadienį, *Liepos 1 ir 2 dienomis, 1938 metais.*

Suvažiavimas prasidės *liepos 1 d., 6 val. vakare, "Laisvės" Svetainėj, 419 Lorimer St., Brooklyn, N. Y.*

Penktadienį bus viena sesija ir šeštadienį trys sesijos — rytinė ir popietinė — pašvęstos bendriems ALDLD reikalams, ir vakarinė — darbui tarp moterų.

KAIP RINKTI DELEGATUS

ALDLD Suvažiavimo delegatų rinkimas prasideda po šio paskelbimo. Pagal ALDLD Konstituciją renkami delegatai:

Kiekviena ALDLD kp. turi teisę siųsti vieną delegatą į suvažiavimą, nepaisant ant kiek ji yra maža. Po to renka po vieną delegatą nuo kiekvienų 25 narių skaičiaus, arba to skaičiaus didžiumos.

Delegatų lėšas apmoka pačios kuopos. Jeigu kur viena kuopa negali padengti delegato lėšas, tai ji gali bendrai siųsti delegatą su artimiausia kita kuopa. Tolimi apskričiai gali šaukti konferencijas ir išrinkti varde apskričio delegacijas ir prisiųsti į suvažiavimą.

Rinkite delegatus, jų atvežimui panaudokite automobilius, nes vasaros laiku gali delegatai atvykti automobiliais, kas sumažins lėšas. Padarykite suvažiavimą skaitlingu.

SUVAŽIAVIMO DIENOTVARKIS:

- (1) Suvažiavimo atidarymas
- (2) Rinkimas pirmininko ir įvairių komisijų
- (3) Raportas ALDLD CK Valdybos
- (4) Diskusijos Valdybos raporto klausimu
- (5) "Šviesos" ir knygų leidimo klausimai
- (6) Organizaciniai ir Konstituciniai klausimai
- (7) Rezoliucijos ir kiti nauji sumanymai
- (8) Moterų reikalais sesija
- (9) Suvažiavimo uždarymas.

RAŠYKITE Į SPAUDĄ—DISKUSUOKITE

Su šiuo paskelbimu atsidaro diskusijos ALDLD reikalais. Prašome visas kuopas laikyti skaitlingus susirinkimus, diskusuoti ALDLD Suvažiavimo dienotvarkį, abelnus reikalus, rašyti ALDLD reikalais į "Laisvę," "Vilnį" ir "Liaudies Balsą," siųsti sumanymus centrui.

Kartu prašome kuopas ir apskričius, taipgi ir pavienius narius, siųsti ALDLD suvažiavimui pasveikinimus, sumanymus, savo mintis apie ALDLD ir pagal išgalią finansinės paramos. Ilgų metų krizis, platus ALDLD veikimas, pusėtinai apšunkina organizaciją finansiniai.

Kaip tik išrinksite delegatus, tuojaus praneškite jų vardus į centrą. Jeigu kas nors yra neaišku, tai klauskite.

ALDLD CENTRO KOMITETAS.

"Šviesos" Skaitytojams

Draugai! Jeigu kuris tik persikeliate į naują vietą gyventi, tai tuojaus apie tai praneškite "Šviesai," kad galėtume pakeisti jūsų antrašą. Visada praneškite, kokis buvo jūsų senas antrašas, kokis yra naujas ir kokios kuopos narys esate.

Antrašų pakeitimą praneškite sekamu adresu:

"ŠVIESA"

46 Ten Eyck St.

Brooklyn, N. Y.

Įsigykite "Virėją"

"Virėja" yra viena iš naudingiausių knygų valgių gaminime. "Virėją" sutaisė d. K. Petrikienė. "Virėja" turi 224 puslapius. "Virėjoj" telpa keli šimtai receptų, kaip gaminti valgius. "Virėja" turi rasti pas kiekvieną šeimninę virtuvėje. Įsigykite ją tuojaus. Kaina su persiuntimu tik \$1.00. Užsakymus ir čekius siųskite antrašu:

"VIRĖJA"

46 Ten Eyck St.

Brooklyn, N. Y.